

6a60558 др

УЛАДЫСЛАУ ГАЛУБОК

vii.

52.030.00

1000 52080

ПАН СУРЫНТА

ЦЕНТРАЛЬНАЯ
БИБЛИОТЕКА

Ба 60558

УЛАДЫСЛАЎ ГАЛУБОК

16

ПАН СУРЫНТА

ГІСТАРЫЧНАЯ ^{КАМЕДЫЯ} ДРАМА
КАНЦА XVII ВЕКУ
Ў ПЯЦІ ДЗЕЯХ З ПРОЛЁГАМ

VII

20141

БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА
МЕНСК — 1930

Б 60558

1994 г.

Б 716

25. 11. 4. 2009

Заказ № 142. 3.000 экз. (2^{3/8} арк.). Галоўлітбел № 82.

Друкарня Беларускага Дзяржаўнага Выдавецтва.

АСОБЫ:

- Пан Сурынта—32 і 50 г.
Яго жонка Рузя—25 г.
Нянька—30 і 48 г.
Казак—25 г.
Кася, дачка пана Сурынты 18 г.
Аканом пана Сурынты—40 г.
Ганна—18 г.
Параска—19 г. } парабчанкі.
Аксінья—20 г. }
Агата—22 г.
Супрон, стары музыка—60 г.
Пракоп, парабак-нагляднік—60 г.
Бутрым, парабак—18 г.
Янук, парабак, прыкідваецца дурнем—25 г.
Віцька, парабак-паўстанец—20 г.
Трызна, пан 60 г.
Гарбарыч, пан—45 г.
Музыка I, скрыпач—25 г.
Музыка II, цымбалісты—30 г.
Казакі.
Татарын.

Заўвагі да пастаноўкі

У першым акце на сенажаці—павінна быць шмат хлапцоў і дзяўчат; з іх складаецца хор.

У другім і трэцім актах гэтыя парабкі могуць быць казакмі, а таксама і музыкі, апрача старога Супрона, які павінен дзейнічаць з казакмі ў другім акце, у сваёй вопратцы.

Т Ы П Ы

С у р ы н т а—вялікага росту, брунэт, з доўгімі закручанымі вусамі, нос з гарбінкай. Праз 18 год прабіваецца сівізна.

У чацьвертым акце—хворы, твар пабляжэў, вусы ня тыя; у апошнім акце—зусім як цень.

Т р ы з н а—дробненькі, маленькі чалавечак; зусім сівы, бязвусы, носіць бакенбарды; з кічкам у руках.

Г а р б а р ы н—з живоцікам, больш рухавы.

А к а н о м—руды, казьліная бародка, востры нос; ходзіць заўсёды з канчуком.

К а с я—маладая прыгожая брунэтка, доўгія косы, на левай шчацэ досыць значная радзімка (намаляваць грывам).

В і ц ь к а—рослы дужы хлапец, брунэт.

Т а т а р ы н—у доўгіх шаравах, без кашулі, моцна загарэлы.

Хлопцы і дзяўчаты на сенажаці ў бедных сялянскіх вопратках, у лапцях. Казакі здаровыя, загарэлыя, добра апранутыя.

Парабак Янук прыкідаецца дурнем, а на справе не такі. У другім акце ён прыгожа ўбраны і служыць пры палацы.

ПРОЛЁГ

Дэкорацыя: лес, дарога. Пры дарозе стары дарожны слуп з надпісам (надпісу ня відаць); з левага боку ад глядача вялікае дрэва і куст; з правага боку—сялянскія могілкі, крыжы. Адзін крыж ляжыць на магіле. Чуваць сьпеў салаўёў. Летняя ноч. Крадучыся між магіл, на дарогу выходзіць узброены казак, які выглядае некага. Потым падыходзіць да магілы, бярэ ў рукі крыж і кажа:

К а з а к. Брат мой, калі ты паміраў, на тваіх вуснах застыгнуў сьмяротны праклён. «Браты!—казаў ты,—я паміраю, як нявольнік, са скутымі рукамі і нагамі, паміраю за волю, за сваіх братоў—падданых!» Ты пасылаў пракляцьце дзікаму зьверу пану Сурынту за яго ўчынкі, ты прасіў мяне, калі настане дзень помсты, прыйсьці на тваю магілу. Слухай-жа, брат мой! дзень помсты надышоў! (*Дастаў пісталет і схавайся за дрэвам*).

Выходзяць: Суринта, жонка і нянька з дзіцянем (ад глядача справа).

С у р ы н т а. Нянецка, асьцярожна: не зачпіся і ня выпусьці дзіцятка!

Н я н ь к а. О не, вялікі пане, трымаю, як той дыямэнт дарагі!

Сурынга. Прыгожы быў дзень, прыгожы за-раз і вечар... Салаўі аж заліваюцца... Аднак, Рузечка, пасьпяшайма ў палацы: ноч надыходзіць ужо.

Нянька. І для дзіцяці дрэнна: сыра.

Жонка. А я гатова да раныцы тут быць, такі прыгожы вечар!

Сурынга. Ты, Рузечка, нашпацаравалася да-волі!.. Пара дадому!..

Нянька. Узышлі мы на могільнік сялянскі—яшчэ чаго напалохаецца!.. Хадзем лепш!

Жонка. Могільнік ня страшан мне, а вось ад гэтай магілы неяк жудасна...

Сурынга. А што гэта за магіла?

Нянька. Ды тут парабак пахаваны, якога пан пакараў сьмерцю...

Сурынга. Ага, памятаю! У маёй волі гэта!.. Хадзем!..

Нянька. Крыж паваліўся... (*хацела падняць*).

Жонка. Я памагу табе, нянечка!..

Сурынга. Няхай ляжыць!..

Жонка. Нябось, і яго-ж матка радзіла—гада-вала... Не спадзявалася-ж яна, што нехта заб'е...

Сурынга. Рузя!.. Ты пляцеш недум!.. Што ён для нас?

Жонка. Ты грэх вялікі ўчыніў, забіўшы яго!..

Сурынга. Чаму гэта?

Жонка. Дык так! Парабак валяўся ў крыві, я глянула—і вось нарадзілася дзіця з радзімкай на шчацэ...

Сурынга. Гэта ня прычына!

Нянька. Якраз гэта прычына, чаму радзімка ў дзіцяці...

Сурынга. Ну, годзе! Хадзем!

Жонка (*углядаецца на могільнік*). Гэх, які ён вялікі!... Колькі тут сьлёз праліта было!..

Сурынга. На тое ён і могільнік. (*Паўза*). Рузя, ты нешта неспакойна, хадзем лепш адсюль! (*Падышоў да яе*). Ты чаго ўздрыганулася?

Жонка. Мне страшна!

Сурынга. Рузечка, што з табою?

Жонка. Адчула раптам, што хутка я памру!

Сурынга. Рузя!

Нянька. Панечка, хадзем лепш адсюль!

Жонка. Дай мне дзіця!

Нянька. Дзіцятка сьпіць, ня трэба! (*Не дае*).

Жонка. Я толькі пацалую! (*Моцна пацалавала*).

Сурынга. Рузя, ці-ж так можна?! Дзіця-ж сьпіць!

Жонка. Я-ж яго кахаю!.. (*Углядаецца*).

Сурынга. Рузя, ты што, мая дарагая?..

Жонка. Вось тут, на гэтым месцы, пахавайце і мяне!..

Сурынга (*зьдзіўлена*). Рузя, ну, што ты кажаш?!..

З таго боку, адкуль яны выходзілі, завый воўк.

Жонка (*са страхам дзіка крыкнула*). Няня! трымай дзіцятка мацней!

Сурынта кінуўся ў той бок, дзе завуў воўк. Грымнуў стрэл і жонка пана павалілася забітаю. Сурынта кінуўся да яе, нахіліўся. У гэты час выскачыў казак, і да нянькі.

К а з а к. Давай дзіця! (Пачынае вырываць, нянька не дае, нарэшце, вырваў і ўцёк у левы бок. Нянька з крыкам пабегла за ім і падае).

ЗАСЛОНА.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

Тая самая дэкарацыя. Праз 18 год. На могільніку на авансцэне стаіць вялікі помнік з партрэтам жонкі Сурынты. Побач сенажаць. Парабкі і парабчанкі, падграбаючы сена, пяюць песьню.

Б у т р ы м (як скончылі песьню). Гэта я разумею!.. Новая песьня—жывая, як вада!..

П а р а с к а. У нашай старонцы і ня чутно такіх!

Г а н н а (паказваючы на Касю, якая стаіць ля помніка). Ёй вось трэба дзякаваць: яна нас навучыла!..

П а р а с к а. Прыказка праўду кажа: чужое ўсё смачней!..

Г а н н а. Прыляцела галубка з чужога краю і падаруначак прынесла!.. Дзякуем табе!..

П р а к о п. А цікава ведаць, нябось, у хахлоў, дзеткі, навучылася?

К а с я. Чула, як пяялі гайдамакі... Спадабалася... сабе завабіла...

А к с і н ь н я. Ну, досыць распытваць, дзе пялі, ды хто пяю!.. Трэба ведаць, што яна госьць у нас: зьбяглянка!..

П р а к о п. Яно і праўда: лепш маўчаць!.. Яшчэ даведаецца пан—дзяўчына тады прападзе!..

Б у т р ы м. Вясёлая песня!.. Нераўня нашым!..
Весела ня толькі нам, а і пані нябожчыцы, што ў гэ-
тай магіле ляжыць.

П а р а с к а. А ты, Бутрым, не чапай касьцей бя-
дачкі!.. Сьпіць... і няхай сьпіць!..

Б у т р ы м. Наша песня яе не абудзіць!

Г а н н а. А, канешне, трэба вам закрануць нябож-
чыцу?!

П р а к о п. Для яе ўсёроўна! 18 год, як парыць
зямлю... Даўно ўжо спаракнела!..

К а с я. А скажэце, чыя гэта магіла?

Б у т р ы м. Жонкі нашага пана!.. На гэтым месцы
застрэліў яе казак, тут і пахавалі...

П р а к о п. Казак страляў у пана, а куля трапіла
ў грудзі ёй... Так увесь набой і застаўся ў грудзёх
яе... 18 ужо год прайшло!..

Б у т р ы м. А казакі тут з частых гулялі... Бывала,
наляцяць—горача сядзець. Асабліва паном давалі
гарту!..

П р а к о п. Скуль гэта ты ўсё ведаеш, смаркач?
(Усе зарагаталі).

Б у т р ы м. Казалі людзі...

П р а к о п. Людзі, людзі... Ты ў мяне лепш запы-
тайся—я скажу...

У с е. Скажы Пракоп! Скажы!

П а р а с к а. Табе-ж вядома, Пракоп, як усё было!

П р а к о п. Слухайце!.. Сурынта, пан наш, грозны
вельмі быў... Бывала, як забушуе—канец чалавеку,—
то гайдукі на стайні засякуць, а то сам галаву кіем
пашчапае... Была ў яго жонка.., Любіў ён яе.. ой, як

любіў!.. Раз увечары вась тут на сенажаці ён з ёю праз дарогу ішоў, аж аднекуль выскачыў казак, стрэліў і замест пана, забіў ягоную жонку, а пасья выхапіў з рук у нянькі дзіцянё... (*Кася ўскрыкнула*).

Усе. Што з табой?

Кася. Нічога!.. Страшна!.. Казак выхапіў дзіця?..

Пракоп. Дык вась, выхапіў дзіця і зьнік... Паплакаў пан наш, пахаваў яе тут, і ўсё... 18 ужо год прайшло з таго часу...

Ганна. А чаму-ж яе пахавалі якраз тут: на сялянскім могільніку?..

Усе. Але—чаму?..

Пракоп. Яна прасіла, каб на гэтым месцы яе пахаваць... (*Усе ўглядаюцца на помнік*).

Параска. Але-ж і прыгожая яна была!..

Пракоп. Лялька!..

Усе. Ведаў яе, Пракоп?

Пракоп. Ведаў? Колькі разоў слова добрае чуў!.. Дапамагала яна беднаце!..

Янук. Я дзе-ж дзіця, што адабраў казак?

Пракоп. Пэўна загінула!..

Янук. А мо' дзе і живе...

Параска (*доўга ўглядалася на Касю*). Дзяўчаты, гляньце!.. Як яна падобна да нябожчыцы пані!.. (*Усе глядзяць*).

Ганна. І тварам... і носам, быццам тая сама пані перад намі стаць!..

Пракоп. Ды кінце вы жартаваць!.. Ну, што супольнага: яна—мужычка, а тут...

Параска. Але-ж гляньце—вочы, нос...

Б у т р ы м. Годзе вам лапатаць! Яна так падобна да жонкі пана, як я да самога Сурынты! (*Залажыў рукі назад і паважна пайшоў у бок. Усе рагочуць*).

П р а к о п (*да Касі*). Ня слухай, дзеткі! Яны адно жартуюць... Старайся, каб не даведаўся пан, што ты зьбеглая! Усё тады будзе добра, і мы цябе пакрыем!..

А к с і н ь н я. А ты, Пракоп, цішэй!..

Г а н н а. А ці праўду кажуць людзі, быццам той, у ноч на радаўніцу, цень нябожчыцы над магілкай зьяўляецца?..

П а р а с к а. Праўда, праўда! Я сама ўчора бачыла!..

У с е. А што-ж ты бачыла?

П а р а с к а. Страх над магілай бачыла!

У с е. Які там табе страх?

П а р а с к а. А такі: нешта белае стаяла па-над магілаю і хісталася ад ветру...

У с е. А-я-я-й!..

П а р а с к а. Так, так!.. Белае (падобнае да чалавека)...

Г а н н а. Ну, гэта, пэўна, яна была!..

Б у т р ы м. А потым што?

П а р а с к а. Я і памяць страціла... Ледва ўцякла...

Б у т р ы м. Ну і дуркеша ты, Марыся!.. Ці-ж гэта быў страх?!

П а р а с к а. А то як-жа!.. Страх, каб я сьвету ня бачыла!..

Б у т р ы м. Гэта-ж быў я! Ха, ха, ха!.. (*усе рагочуць*).

П а р а с к а. Маніш, маніш!..

Бутрым. Я яшчэ пеўнем засьпяваў, каб табе больш страху нагнаць!..

Параска. Во, злыдзень! Напужаў толькі!..

Ганна. І добра зрабіў! Бо ня трэба цягацца апоўначы, а лепш ў хаце сядзець!..

Параска. Трэба было!..

Ганна. Бач, яе, марцовая паненка!

Параска. Хто-б сьмяяўся, ды ня ты-б!..

Ганна. Я-ж поначы не цягаюся..

Параска. Сьвятая!.. Анэльчык!.. А з Сымонам хто галубіцца?..

Ганна. А з Дзянісам хто мілуецца?

Параска. Твой Сымон смаркаты!

Ганна. А твой Дзяніс гарбаты! (*Усе рагочуць*).

Янук. Ну, годзе, сакатухі!.. Спляліся ўжо!..

Параска. А чаго ёй ад мяне трэба?

Ганна. А табе чаго?

Параска. Дурніца, змоўкні!

Ганна. Ты сама дурніца! (*Дзеўкі пачалі біцца*).

Янук. Кіньце, авечкі бяххвостыя, а то я вас інакш напращу!.. (*Пачаў іх разводзіць, а яны яго навалілі і надавалі гуплікаў. Ён адбег у бок*).

Усе. Давай, давай!

Янук. Дзяўчаткі, завошта?

Параска. А хто цябе выклікаў на гутарку?

Ганна. І я кажу, чаго ты выскачыў?.. Мы пасварыліся, мы і памірымся!..

Бутрым (*падышоў да Янука, узяў яго за вуха*).
Хадзі сюды! (*Прывёў на авансцэну*).

Янук (*ідучы*). Чаго?

Бутрым. Добра далі? (Пусьціў. Усе рагочуць).

Бутрым. Ну, годзе сварыцца!

Пракоп. Віцька ідзе!

Усе хлапцы. Ага, добра! (Узрадаваліся).

Ганна. Нарэшце! Цэлы дзень недзе бадзяўся, а нанач цягнецца!..

Бутрым. А гэта справа не твая! Маўчы і ня гаўкай, а то вецер падхопіць і да пана заімчыць!..

Пракоп. А пан вуха трымае востра!

Янук. Воўк здалёк стрэльбу чуе!

Бутрым. На тое ён і воўк!

Параска. А скажэце, браткі, толкам, куды гэта Віцька адлучаецца?

Ганна. Мала ўдзень, дык і ўночы!..

Бутрым. Маладзенькія яшчэ!.. Няхай вось зубкі адрастуць, каб языкі мацней трымаліся!

Аксінья. Зялёная яшчэ, галубачка!

Ганна. Бач, якая сыпелая—нябось, на прыпечку ляжала, дык падсохла!..

Аксінья. Ці незамнога гаворыш?

Бутрым. Ну, досыць, вам сварыцца! Рыхтуеця да поўдня з Віцькам... Вунь і стары Супрон ідзе...

Усе (радасна). Гэта-ж ён полудзень нясе! (Гоман).

Прышоў стары парабак *Супрон* з вядром, міскамі, лыжкамі і хлебам. Усе кінулiся да яго.

Супрон. Чакайце, чакайце!.. (Дзеліць хлеб. Усе пачынаюць есці. Янук моцна сёрбае).

Ганна (да Янука). Ды ня сёрбай ты так, а то яшчэ мяне ў сваю мяліцу ўцягнеш! (Усе рагочуць).

Параска. У яго рот, як торба!

Ганна. Ё стварыў-жа бог такую недарэку!..

Янук. Ну, годзе, годзе, а то сухім хлебам падавішся!..

Ганна. Ня бойся, не падаўлюся! (Папярхнулася, усе рагочуць).

Янук (стукнуўшы ёй у карак). Ну, глытай! глытай!

Параска (да Агаты, якая сядзела паводдаль і ня ела). Агата! хадзі да нас, укусі трохі парабчанскай долі!..

Ганна. Будзе яна есьці хлеб з жарствою?!

Бутрым. Яна нядаўна з панам каравай ела!

Параска. Хадзі, Агата, ды раскажы, як ты з панам стол дзяліла!.. (Усе рагочуць).

Агата. Ды кіньце вы жарты з гэтага строіць!..

Прыішоў Віцька.

Параска. Віцька, дзе ты бадзяешся?..

Віцька. Занудзілася?..

Параска. Мы хочам ведаць!..

Віцька. У лесе на прывольлі быў!.. Слухаў, пра што шапацелі дрэвы...

Бутрым. Во, чула!

Параска. Абы час змарнаваць!

Ганна. Разгультаіўся, хлапец!

Аксінья. А табе што?

Віцька. Прыйдзе час—расквітаемся!.. Сягонья вы за мяне, а там я за вас!..

Ганна. Ён прыстаў да мяцежнікаў!..

Бутрым. Цыц!

Усе хлопцы ўстрывожыліся, незадаволена глядзяць на Ганну.

Бутрым. Авечка ты шалёная, маўчы, а то нос на порхаўку саб'ю!.. Дзе табе тыя мяцежнікі?.. Хочаш, каб панскія канюхі дачуліся ды скуру тваю на рамяні парэзалі?

Віцька. Перш чым казаць, добра абмяркуй, што кажаш!.. А па-другое, мяцежнікаў ня бойся: яны нашы прыхільнікі!..

Агата. Каб іх сьвет ня ведаў такіх прыхільнікаў! Маёнткі панскія рабуюць!

Бутрым. Зноў гаўкаеш?

Агата. А што-ж, няпраўда?

Аксінья. Слухай, Бутрым, пакінь ты з ёю спрачацца, бо дурня ніколі не навучыш!..

Агата. Ты сам дурань!..

Бутрым. Ой, прыдзецца табе, Агата, пастку зачыніць!..

Пракоп. Як далікатна—зачыніць, кажы проста—замазаць!..

Агата. Сабе замаж!

Віцька. Агата, няўжо ты не навучылася, як жыць на сьвеце?

Агата. Навучы, калі ласка!

Віцька. Нашто ты бароніш паноў?

Агата. А што-ж пан—не чалавек?

Бутрым. Во, дзе прыхільніца!

Віцька. Ды што з ёю гаварыць!

Агата. Не гавары, будзь ласкаў! (*Чуцен роў мысьлівага*).

Віцька. Пан сюды ідзе! (*Узьняўся гоман. Усе ўзяліся падграбаць сена*).

Бутрым. Паклікалі, ну дык ідзе. Бач, як узяліся за працу!..

Параска. Нешта ён часта пачаў заглядаць сюды!..

Аксінья. Шукае нечага!..

Віцька. Добрага сука, каб павесіцца!

Бутрым. Лоўка, Віцька!

Пракоп. Ямчэй і быць ня можа!.. А мне, Віценька, здаецца, што пан ужо вісіць і вецер ногі калыша!..

Янук. А пан ўсё дыша! (*Зарагатаў*).

Параска. А ўсё-ж хочацца ведаць, чаго ён заглядае сюды!..

Ганна. А калі так хочаш ведаць, падыйдзі ды запытайся:—паночку даражэнькі, чаго гэта ты бадзяешся па сенажаці?

Бутрым. І адказ быў-бы!.. Тры дні чухала-б патыліцу!..

Параска. Жарты жартамі, а як убачыць ён нашу працу, дастануць на арэхі і парабкі, і парабчанкі!..

Агата. І чаму вы так дрэнна думаеце пра пана? Няўжо ён такі нядобры?

Усе. І!.. Як расхваліла, падумаць!..

Б у т р ы м. Бач, яка заступніца!

У с е. Змоўкні ты!..

П а р а с к а. Пажыла з ім ня так многа, а розуму набралася вунь колькі!..

В і ц ь к а. Мала яшчэ паплакала праз яго?

А г а т а. Ты ня бачыў маіх сълэз!

А к с і н ь н я. Трохі пачакай, запяеш ваўком!..

В і ц ь к а. Прыказка нездарма кажа: хвалі сена ў стагу, а пана ў грабу!..

А г а т а. Няхай ён жыве! Сьмерці я яго не жадаю!..

П р а к о п. Цішэй вы, цішэй!.. Ён зусім блізка!..

В і ц ь к а (глядзіць удаль). І сабака рудая сьледам за ім!..

Б у т р ы м. Ды ён-жа без яго ані кроку!..

П р а к о п. Ой, відаць злы сённяя пан Сурынта, у зямлю глядзіць і вус круціць!

П а р а с к а. Будзе бяда!

П р а к о п. А тут загультаілі ўсе, сена не пасьпелі ў стагі злажыць! На мой горб бяда будзе!..

Б у т р ы м. А што, каб затуманіць пану вочы?!.

П р а к о п. Ды чым?

Б у т р ы м. Песьню засьпяваць, а ён сьпэвы любіць!

П р а к о п. Засьпявайце, дзеткі!

Б у т р ы м. А якую?

Г а н н а. Ды гэтую новую, што зьбяглянка навучыла нас!..

Б у т р ы м. Цішэй няможна-ж!.. Хочаш, каб такі даведаўся пан?!.

Віцька. Песьню сыпявайце яе! (На Касю). Чаго палюхацца?!

Аксінья. Вы, хлопцы, памятайце-ж, каб ніхто з вас і слова ня ўспомніў пра яе!..

Бутрым. Па нас будзьце спакойны!..

Аксінья. А ты, Кася, глядзі! Як падыйдзе пан, каб і вачэй ня ўзьняла!.. Убачыць—прападзеш: ён прыгожых любіць!..

Кася. А можа мне схавацца?

Агата. Яшчэ чаго, павінна тут застацца!..

Аксінья. Ну, дык памятайце-ж, пра тое, што яна зьбеглая, пан ведаць не павінен!

Запяялі песьню, Віцька схаваўся раней за капою сена.

Падышоў Сурынта. За плячыма ў яго стрэльба, торба, стаў за дрэвам і слухае. Парабкі яго ня бачаць.

Сурынта (пад канец сьпеву). Нішто сабе песьня! Я яе з ахвотаю слухаю!..

Усе. Дзень добры, вяльможны пане!

Сурынта. Я гэткай песьні і ня чуў раней! (Пауза). А ў якой старонцы пяюць такую песьню? (Усе маўчаць). Хіба глухі?.. У якой старонцы?..

Бутрым. Ня ведаем, паночку!..

Агата. Я ведаю!.. Вось гэта парабчанка (на Касю) навучыла нас! (Усе захваляваліся. Пракоп адышоў у бок. Кася стаіць пры помніку, тварам да публікі).

Сурынта. А хіба-ж яна не мая? (пауза). Глухія вы, ці што? (Гнеўна). Нагляднік!

Пракоп. Я тут, панок!

Сурынга. Чыя яна?

Пракоп. Ня ведаю, панок. Учора толькі я з лесу вярнуўся...

Сурынга (*упарта разглядаючы Касю, ня глядзячы на Пракопа*). А ты што ў лесе робіш?

Бутрым (*падшапнуў таму*). Лес карчаваў...

Пракоп. Лес карчаваў...

Сурынга. Дык хто-ж яна?

Агата. Я скажу. Яна ня наша. (*Усе захваляваліся, хлопцы скрытна замахалі на яе кулакамі*).

Сурынга. А... Знача, бяглянка. Нябось, аднекуль уцякла. (*Падышоў да яе*). Адкуль ты, дзяўчына? (*Кася павярнулася. Сурынга глянуў на яе і спыніўся*).

Кася. З Мазыршчыны. (*Становіцца на калені*). Паночку, даражэнькі! Я бяглянка... пашкадуйце!.. (*Віцька хацеў быў кінуцца на пана, але хлопцы стрымалі яго*).

Сурынга. Устань! (*Кася ўстала*). Як даўно тут?

Кася. Два тыдні...

Сурынга. Якога пана парабчанка? (*Паглядае то на Касю, то на помнік*).

Кася. Пана Сьвяцкага.

Сурынга. А раней ты ня была тут?

Кася. Не...

Сурынга. Чаму-ж мне твар твой як-бы знаёмы. (*Пауза. Пра сябе*). Як падобна! Ну, добра! (*Парабкі ў час размовы зацікавіліся і перасталі працаваць*). Ну, а вы чаго ўтаропіліся? (*Грозна*). Вам што?..

Аканом! (Сурова глядзіць на парабкоў. Прыбег аканом. У руках яго некалькі палак).

Аканом. Я тут! (Убачыўшы, што пан заглядзеўся на парабкоў, разглядае Касю).

Сурынга. Як працуюць?.. Дагледзь іх...

Аканом. Рад слухаць! (Дае палкі). Выбірайце, ваша моська (Сурынга ўзяў). Адстане цела ад касцей, а кій жыць будзе.

Сурынга. Гэтую парабчанку да мяне ў двор!

Аканом. Рад слухаць! (Сурынга падышоў) О!.. вы—гультаі! (Сурова агрызнуўся). Чумы на вас няма! (Падышоў да Касі, ласкавым голасам). Не падохайся, галубачка, я не на цябе! Пойдзем сабе сьпежачкай да пана, а не, заначуеш у мяне! (Хутка пайшоў сьледам за панам).

Бутрым. Ня відаць ужо пана!..

Віцька. Зараз вернецца, паглядзіць косці новым кіем!.. Гэх, высока ўздымаюцца мае грудзі!..

Бутрым (да Агаты). Сучка, набрахала!

Агата. Ён усё ведаў, аб ёй. У яго зрок спрытны!..

Бутрым. Біць цябе трэба! (Замахнуўся).

Віцька (спыніў). Стой!..

Агата. А ну, спрабуй!

Бутрым. Рук не хачу брудзіць...

Віцька. Маўчэце хлопцы!.. Дайце хвілінку супачыць... Сэрца сьціскаецца, да помсты кліча!..

Пракоп. Што-ж цяпер будзе?

Агата. А нічога ня будзе, трэба ёй ісьці да пана.

Кася. Зараз ісьці?

Агата. Раз пан загадаў—трэба! (Кася хацела ісьці).

Віцька. Чакай, не хадзі!

Агата. Як то чакай, пусьці!

Віцька. Ды я цябе калі пушчу, на дарогу ня трапіш!

Агата. Ого, які страх!

Віцька. Ты мне глядзі! Я жартаваць ня ўмею!

Агата. І чаго ты вызьверуўся?

Віцька. А пашто-ж ты яе выпраўляеш!.. Хочаш, каб хутчэй тваё месца заняла!.. Здаецца-ж ня так даўно сама была панскай палюбоўніцай, а цяпер, калі красу страціла, граблі ў рукі даў...

Агата. Маўчы ты, ліхадзей!

Бутрым. Хоць-бы дзе камень знайсьці, ды на мызе заехаць!..

Пракоп. Утапіць, ведзьму!

Аксінья. Камень на шыю, ды ў вір галавою!

Ганна. Гэткую і вада не прыме!..

Агата. Цьфу на вас!

Бутрым. А ты ня плюйся, а то-як плюну!..

Віцька. І прыйшло-ж у галаву падсылаць дзяўчыну да гэтага павука!..

Параска. Справа вядомая!.. Уловіць у свае лапы, высмакча кроў, а пасля граблі ў рукі ды на сенажаць!..

Ганна. Ня першая ўжо!

Бутрым. І як-жа цяпер быць?

Віцька. А што?

Бутрым. Казаў-жа прыйсьці ў двор!..

Пракоп. Яшчэ судзіць будзе за пабег!..

Віцька (грозна). Судзіць! Няхай спрабуе! Хадзем, Кася! (Пайшоў з Касяй; граблі яе засталіся ля помніка).

Бутрым. Вось табе і загваздка!

Пракоп. А нешта такі будзе!

Агата. А будзе тое, што і са мною! У палацы праз дзверы, а з палацаў праз акно!.. Як гразь—на дарогу!..

Параска. Такую, як ты, за нагу ды на асіну!

Агата. Глядзі, каб сама не палезла!

Бутрым. Зыдзі з воч, гадзіна! (Прапёрлі яе прэч). Колькі жоўці ў гэтай дзяўчыне!..

Пракоп. А раней яна ня была гэткая!..

Параска. Пажыла ў палацах—навучылася!..

Бутрым (глянуў у бок). Во, зноў чэша наш пан Сурынта!..

Параска. І чаго яго нячысты носіць?

Ганна. Каб ён сьвету ня ведаў!

Аксінья. Але-ж цішэй, цішэй! Ён яшчэ пачуе!..

Падшоў Віцька.

Віцька. Нічога не пачуе: ён яшчэ далёка! А ну, хлопцы, сюды, а вы, дзяўчаткі, на хвілінку прэч адсюль. (Дзяўчаты адыходзяць, апроч Аксінні). Вось што, браткі! (Убачыў Янука). А дурны чаго тут?

Янук. Браточки, і я з вамі. (Хлопцы адводзяць яго прэч).

Хлопцы (згуртаваліся ля Віцькі, а Янук зда-
лёк прысеў, быццам папраўляе лапаць, слухае).

Віцька. Сягонья ўначы мы павінны ўцякаць!..
Усё нарыхтавана!.. З гэтага двара бягуць дваццаць
хлапцоў, ад Грызны—18 і ад Гарбарына—35.

Бутрым. Якім шляхам?

Віцька. Раней у Сіні бор, а там да гайдамакаў!
Сягонья ўначы павяду вас!..

Аксінья. А як на разьвітаныне запалім пан-
скія харомы?

Віцька. Якраз ня трэба!

Аксінья. Як-жа без падзякі адыйсьці?

Віцька. У свой час падзякуем! (Да дзяўчат).
А ну, падсуньцеся бліжэй! (Выходзяць усё дзяўчаты,
да іх далучыўся Янук, агульны гоман. Віцька зьнік).

Падышоў Сурынта.

Сурынта. Эй, эй, як бачу, праца не пасоў-
ваецца ў вас!.. Байкі адзін другому баецце?! Граблі
чыё валяюцца?..

Бутрым. Ды гэта-ж яе...

Сурынта. А дзе яна?

Бутрым. Па загаду панскаму—у двор пайшла!..

Сурынта. У двор, чаму-ж я яе ня бачыў!.. Хто
на імшарыне працуе?

Бутрым. Пакуль-што ніхто!

Сурынта. Марш на імшарыну! Сена ў копы
элажыць! (Усе адыходзяць). Погляд вачэй у гэтай
дзяўчыны нейкі асаблівы!.. Гэта, калі я глянуў у

глыбіню яе вачэй, то мне ўспомнілася мая нябожчыца жонка!..

Крадучыся, падышоў Янук.

Янук (*стаў на каленкі*). Паночку, будзьце асьцярожны!.. Парабкі, зладзеі, хочуць маётак панскі запаліць і да гайдамакаў сягонья ўначы ўцякаць!..

Сурынга. Мае парабкі?

Янук. Вашыя, паночку, вашы!..

Сурынга. А ты скуль гэта ведаеш?

Янук. Сам на свае вушы чуў! Вось толькі-што на гэтым месцы!..

Сурынга. Хто-ж з іх заводчык?!

Янук. Ды Віцька парабак!..

Сурынга. А ты добра даведаўся?

Янук. Усё да каліўца!.. Я, паночку, верны ваш слуга, і дзень, і ноч на варце... Усё, што толькі яны брэшуць, я збіраюся пану давесьці! Мяне яны за дурня лічаць, а я, богу дзякаваць, далёка не такі!..

Сурынга. Вось што! Бяжы зараз у двор, старожы дай загад! (*Пауза*). Але не, я сам!.. Дзякую табе за службу верную! Заўтра пачэсную мясьціну ты зоймеш у маіх палацах!..

Янук (*цалуючы рукі*). Галаву гатоў злажыць за пана!

Сурынга. Скінеш лапці — кунтуш адзенеш! Шляхецтва табе потым дам!

Янук (*рукі да неба*). Божа мой, якая міласць, нарэшце, дачакаўся!

Сурынга. Ідзі! (Янук пайшоў управа і зьнік за могілкамі).

Сурынга. Вось дык навіна! Добра, што дазнаўся! Усіх павешу, як сабак!

Падышла Агата (плачучы).

Сурынга. А ты чаго, як той цень, снуеш за мною?

Агата. Я граблі прыйшла ўзяць!

Сурынга. Чаго-ж плачаш?

Агата. Як-жа мне ня плацаць, калі сэрца маё так баліць, так баліць! З мяне сьмяюцца, панявераць, плююць у твар!.. А што дрэннага зрабіла я вам, за што выгналі на сьмех да парабкоў!

Сурынга. Усё сказала?

Агата. Успомніце-ж, як я не здавалася на ваш загад!.. Я баялася ісьці ў вашыя харомы, вы-ж мяне гвалтам прымусілі, а потым выгналі.

Сурынга. Ідзі да парабкоў!

Агата. Застрэльце мяне лепш, як так зьдзекавацца!

Сурынга. Я сказаў, марш!

Агата. Я ня хочу ад вас нічога, толькі не пасылайце мяне да парабкоў.

Сурынга. Я ведаю, што раблю!.. Паставіў— і працуй!..

Агата. Я—хворая і не магу працаваць!

Сурынга (грозна). Марш! (Агата хацела ўзяць граблі, але Сурынга наступіў на іх нагой, Агата, сурова глянуўшы, пайшла).

Сурынта. Як блізка да сэрца ўзяла!.. Вы гвалтам мяне прымусілі!.. Я права меў на гэта, на тое ты мая падданая! (*Чуцен голас Касі:—Віценька, пачакай, я толькі граблі забяру! Убегла, убачыла Сурынту і са страхам стала*).

Сурынта. Ну, чаго-ж спалохалася?

Кася. Я граблі хацела ўзяць!

Сурынта. Паслухмяная ты, дзяўчынка і песьні звычайныя пяеш... Ты сірата?

Кася. У мяне няма нікога!..

Сурынта. Маці твая дзе?

Кася. Мамы я ня бачыл ніколі!..

Сурынта. Бацька?

Кася. Ня ведала!

Сурынта. Тым лепш!.. Я запішу цябе да сваіх падданных!..

Кася. Паночку, не карайце мяне за пабег!..

Сурынта. Па закону, кожны ўцякач, які самаўладна пакідае свайго пана, падлягае вялікай кары! (*Кася спалохалася*). Але... але табе будзе даравана мною воля!..

Кася (*хацела пацалаваць руку*). Дзякую, паночку, вы, як родны бацька!

Сурынта. Ня трэба дзякаваць, бяры свае грабелькі і пойдзем!..

Кася. А мяне там чакае...

Сурынта. Хто?

Кася (*не адразу*). Віцька!..

Сурынта. Які такі Віцька?..

Кася (*упаўшым голасам*). Ваш парабак!

Сурынта. А ў цябе што з ім? (Пауза).
Любіш яго? (Яшчэ мацней). Любіш яго? (Кася кіўнула галавою). Хадзем за мною! (Пайшоў, а Кася за ім).

Віцька (як яны пайшлі, выскачыў з-за куста).
Гэх ты, пракляты!.. З-пад рук узяў! Ну, што-ж цяпер рабіць?! Уся кроў узбурана... дагнаць-бы ды прасадзіць нажом!.. Н-не... пачакаю, сьцісься маё сэрца, будуць і нашыя дні радасьці! (Убачыў, што бяжыць аканом). Во, яшчэ адзін каршун сьпяшаецца сюды, спажыву чую! А ну набок! (Схавайся зноў за куст).

Прышоў аканом.

Аканом. Эге-ге! Працаваць перасталі!.. Сонца над лесам, а яны так сабе!.. Чакайце-ж вы ў мяне, гультаі!.. Я вам дам!.. І новенькая парабчанка таксама зьнікла, а важная дзяўчынка! Душу ўсю маю ўскалыхнула, так перад вачыма і стаіць!.. Гэх, хоць-бы пан Сурынта да сябе яе не прыгарнуў, але не!.. Я трупам лягу, а яна будзе маю!.. (Віцька ціха выйшаў з-за куста і стукнуў яму па плячы, аканом аж сёў).

Аканом (убачыўшы яго). Гэта што яшчэ?

Віцька. Цыц, а то ў зямлю ўганю!..

Аканом (ласкава, не ўстаючы). Браток, за што-ж?..

Віцька. Уставай, паскуда! (Ханіў яго за карк і паставіў на ногі).

Віцька. Ты з кім тут гаварыў?

Аканом. Гэта я з ветрам!..

Віцька. А пра новенькую парабчанку не ўспамінаў?

Аканом. Пашто яна мне, я баб цярпець не магу!..

Віцька (замахнуўся). Эх ты, каршун, крыва-жэрны!

Аканом (згінаючы каленкі). Браток, браток!..

Віцька (грозна). Ты мне глядзі!.. Хоць адным словам пакрыўдзіш яе,—не дарую!..

Аканом. Клянуса небам!.. Не пакрыўджу!..

Віцька. А цяпер жаліцца да пана пабяжыш?!.

Аканом. Ці-ж я баба?!.

Віцька. Памятай-жа, хоць слова скажаш...

Аканом. Ні слова!

Віцька. Бачыў мяне?

Аканом. Сягонья ня бачыў!..

Віцька. Гаварыў са мною?..

Аканом. Ні слова!..

Віцька. Мне твой пан ня страшны, зачэпіць мяне, з дымам паляціць усё!.. А з цябе, калі даведаюся, жылы выматаю. З Віцькам жарты малыя!..

Аканом. Я цяпер ведаю!..

Віцька. Ну, калі ведаеш, дык будзь-жа асьцярожным!..

Аканом. А то як-жа!—Трэба-ж!..

Віцька. Ідзі... і памятай!.. (Аканом адыходзіць з асьцярогаю. Віцька на яго замахнуўся, аканом пабег).

Прышла Агата.

А г а т а. Віця! Я вінавата, судзі мяне!.. Я сама ня ведаю, што чыню, я не паслухала цябе, выдала гэту няшчасную парабчанку... Бараніла пана—даруй мне!..

Віцька. Мала гэтага, Агата! Каб разагнаць думкі, якія злажыліся ў нас пра цябе, ты павінна...

А г а т а. Усё выкажу, усё!.. Ад шчырага сэрца, каб ня быць больш вашым ворагам!.. Праўда, я бараніла яго, бараніла яго сягоньня яшчэ, вось тут, а цяпер праклінаю яго!.. Шмат праз яго няшчасных, а разам з імі і я!.. Не праганяй-жа, Віця, мяне!.. Я пастараюся заслужыць іншых да сябе адносін!..

Віцька. Мала гэтага, Агата! Такі раптоўны нахл у наш бок мала выклікае да сябе веры... Так бараніць яго мог толькі яго сабрат—пан, а ты-ж мужычка, яго падданая, чалавек бяз права і голасу!.. Ну, скажы, што добрага мела ты ад яго?—Нічога!.. Ён цябе прымусам уцягнуў у панскі палац і потым выкінуў на вуліцу! Што добрага мы маем ад яго? Век працуем, а ў нагароду гайдуці вечна лупцююць нас! (*Грозна*). Не бараніць, а нож тачыць востры трэба!.. Але калі ўжо ты хочаш быць нашай прыхільніцай, дык ня шукай шчасьця пану, а кліч народ да помсты! Ад гэтага залежыць нашае шчасьце!..

А г а т а. Віця. Клянуся-ж, клянуся касьцьмі (*на магілы*) гэтых сялян, што я памшчуся, і так памшчуся, што зямля зазьвее чырвоным полымем!..

Віцька. Ведаеш, Агата? Менш гавары, больш рабі!..

Агата. Ну, добра, я сказала, і на сэрцы ўжо куды лягчэй! Даруй-жа мне і лічы мяне сваёю адна-, думніцаю, якая з табою пойдзе ў агонь! (*Пайшла*).

Віцька. Якая зьмена!—Агата, такая прыхільніца пана, перайшла цяпер на наш бок!.. Гэта ўцешна!..

Прыбегла Кася.

Кася (*радасна*). Віця, каб ты ведаў, які добры пан!

Віцька (*спахмурнеў*). Няўжо добры?

Кася. Ласкава са мною гаварыў і забірае мяне да сабе ў двор!

Віцька. Якая міласць!

Кася. Я так рада! Так рада!

Віцька. Радуйся!.. Скінеш аңдарак, надзенеш аксаміты!...

Кася. Я папрашу пана, каб і цябе ён паставіў да лягчэйшае працы!..

Віцька. Не прасі!

Кася. Чаму?

Віцька. Дорага табе будзе гэта каштаваць.

Кася. Не разумею я цябе, Віця!

Віцька. Ты шмат чаго яшчэ не разумееш!

Кася. І чаму ты, Віця, гэтакі злы?

Віцька. Эх, Кася, ня пытайся. (*У гэты час, крадучыся, падышоў Сурынта, убачыў і схавайся за дрэва, зьняўшы стрэльбу з пляча*).

Кася. Віця, у чым-жа справа?..

Віцька. Ты-ж сама лезеш у пятлю, не зважаючы на тое, што праз гэтага чалавека мора праліта сьлёз!..

Сурынга (выскачыўшы). Ты, што гэта, мяцежнік, парабкоў зьбіраеш?

Віцька. Што? Не падабаецца вам, панок?..

Сурынга. У гад! (Хацеў стрэліць. Віцька выхапіў з халявы нож, замахнуўся. Кася кінулася між імі, загарадзіла сваімі грудзямі Віцьку. У гэты час з-за каменя выскачыў парабак Янук, схапіў за руку Віцьку, у таго выпай нож, між імі пачалася барацьба. Віцька, нарэшце, кінуў аб зямлю Янука і сам наўцекі).

Сурынга (у другі бок). Гэй, служба!.. Сюды!.. Мяцеж!... (Пабег).

Кася (за ім). Што будзе! Што будзе!

Аканом (з-за куста). Ах, каб цябе чума!.. Ледзь пана Сурынту не забіў!.. Вось шкада, дык шкада!.. Я толькі гэтага і чакаю! Але нічагутка! (У той бок, куды пайшоў Сурынга). Ты загінеш і на тваіх касьцях крумкачы гуляць вяселье будуць, а з ёў жыць буду я, я!..

ЗАСЛОНА.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

У пакоях Сурынты. Па сярэдзіне вялікае вэнэцыянскае акно, злева і справа — дзьверы. Па сьценах — партрэты продкаў-магна-таў, разьвешана зброя. Па сярэдзіне сцэны — стол, за сталом сядзяць паны: Сурынта, Гарбарын, і Трызна. У іх гулянка. На сталае пітво і закуска.

Усе (*падняўшы чары*). Віват! віват!..

Гарбарын і Трызна. Няхай жыве пан Сурынта!..

Сурынта. І я добра жадаю вам, суседзі слаўныя мае! І межы, і лясны абшар уладаньняў нашых лучаць нас у моцную сям'ю. Патомак слаўны Трызнаў і радавіты Гарбарын — вы родныя мне па духу, па крыві... Мы з вамі сёньня сонца разам сустрэнем!..

Гарбарын. Да раніцы гуляцьмем!..

Трызна. Да сьвету!..

Сурынта. Музыкаў зараз клікнем і маладзіц сюды прывалакуць, загад такі я даў!..

Гарбарын. Няўжо?

Сурынта. Прыгожих... сьвежих... з-пад вянца!..

Трызна. Шокі-бокi, гоцаца, гані дзевак з-пад вянца!..

Гарбарын. Люблю разгул-вясельле, гатоў за гэта жыцьцё аддаць!..

Сурынта. Не аддавай жыцьця за ганна, бо жыць на сьвеце будзеш толькі раз!

Гарбарын. Хоць раз, але ўжо так, каб памятна ўсім было!..

Трызна. Шокі-бокi, гоцаца, ганi дзевак з-пад вянца!..

Сурынта. Вось зараз прыйдзе верны мой слуга і маладух сюды прыгоняць. (*Папляскаў у далонi*).

Зьявіўся Янук—ён ужо апрануты ў кунтуш; за паяском у яго канчук.

Сурынта. Аканома сюды дай!

Янук. Праз хвілю будзе тут! (*Выйшаў*).

Сурынта. Вось верны мне слуга—як той сабака!.. Шмат парабкоў да гайдамакаў уцяклі, а ён сам захацеў застацца!..

Гарбарын. Ну, будзь здароў!

Трызна. Жыві і ты сабе на радасьць! Віват!

Уваходзіць аканом.

Аканом. Я тут, вялікі пане!

Сурынта. Кажы, сабачы сын, што, як дзяўчаты?!

Аканом. Вось толькі поп зьвянчае, на панскі каравай малодак прывяду. Няхай гуляюць на здароўе вам!..

Трызна. Шокі-бокi, гоцаца, ганi дзевак з-пад вянца!..

Гарбарын. А колькі іх у цябе?..

Аканом. Тры!

Трызна. Замала для мяне!..

Сурынга. Здаволяць!..

Гарбарын. Так, мудрая галава!.. Жыві-ж на радасць нашу!..

Сурынга (да аканом). Чые дзяўчаты пад вянцом?

Трызна. Ці ня ўсёроўна! Абы дзяўчынкі!..

Гарбарын. І я кажу!.. У гэткім разе ня пытаюць!..

Трызна. Ды нам і не да твару ведаць радаслоўе мужыкоў!..

Сурынга. Ну, чые-ж дзяўчаты пад вянцом?

Аканом. Ганулька сінявокая, Параска сіраціна і Марыся, дачка музыкі!

Сурынга (здзіўлена). Сягонья шлюб Марыські?

Аканом. Якраз цяпер!

Сурынга. І ты цяпер мне толькі кажаш?

Аканом. Даруйце, пане, яна-ж у мужа яшчэ і ня была!.. Пачын ваш першы!..

Сурынга. А ты не памятаеш, руды сабака, мой загад, як за Марыскай наглядаць?

Аканом. Я і наглядаў!..

Сурынга. Ой, глядзі мне, злыдне, наклічаш немачы на карак свой!..

Аканом. Я спадзяюся толькі ласку заслужыць!..

Сурынга. Чаму ня ідуць?

Аканом. Як толькі поп звянчае... Зараз-жа сюды!..

Трызна (з Гарбарынам у час размовы Сурынты з аканомам мімічна гутарылі). Я буду поп!

Гарбарын. А я жаніх!

Сурынта (да аканома). Для цябе дэзве дарогі!
Заслужыш міласць панскую, шляхецкі герб, зямля,
а не—я бізунамі засяку!..

Аканом. Душу гатоў аддаць!

Трызна. Пакуль там душу, дзяўчыну лепш
давай!

Гарбарын. З душы тваёй я чаравік не пашыю!..
(Відаць праз акно, як Янук вядзе 3-х музыкаў).

Аканом. А вось і музыкі пад акном!..

Трызна. А маладзіцы?..

Аканом. Праз хвілю будуць!..

Гарбарын. А не ўцякуць?

Аканом. З рук маіх яшчэ ніхто не ўцякаў! Там
людзі пэўныя сочаць за імі, ня выпусьцяць!..

Сурынта. Усё ў парадку, мае вы дарагія
госьці!.. Маладзічак мы сустрэнем з музыкай, з па-
радам!..

Трызна. З парадом, з карнавалам!..

Гарбарын. З салодкім караваем!..

Сурынта (да аканома). Кліч сюды музыкаў!

Аканом (адчыніўшы дэверы). Гэй, музыкі!
Хутчэй перад ясныя паноў вяльможных вочы! (Ува-
йшлі трое музыкаў. 2 скрыпкі і цымбалы; між імі
стары музыка, парабак Супрон; ён скрыпач).

Аканом. Пашану перш злажэце, хамы! (Сарваў
у Супрона з галавы шапку і кінуў яе аб зямлю).

Сурынта (да старога Супрона). Ну, стары,
даўно ня чуў я музыкі тваёй!.. Сягонья будзеш ве-

сяліць ты нашу грамаду!.. (Чуваць галасы мужчын і кабет за сцэнай і ўсё больш і больш).

Сурынга. Што там за шум?

Аканом. Маладзіц вядуць... Вядома, гаспадары іх ня рады праву пана...

Сурынга. Бач іх!..

Трызна. На раніцы няхай прыходзяць—аддамс!..

Гарбарын. А пакуль ноч, то будуць нашы!.. (За акном відаць, як Якун адганяе канчуком народ, і, нарэшце, пераганяе да дзэвярэй трох маладзіц. Шум патроху сьціхае).

Сурынга. А ну-тка, расчыні ты дзверы як належыць!.. (Аканом расчыняе дзверы. Увайшлі тры дзяўчыны: Ганна, Параска, Марыся, убраныя ў шлюбнае; усе яны плачуць. Пань-ж радасна рагочуць).

Аканом. Вось гусачкі-сівалапкі!.. А ну, сьмялей, сьмялей да пана!

Трызна. Я пан!

Гарбарын. І я пан!

Трызна. Мне адну!

Гарбарын. І мне адну!

Аканом (падводзіць да пана Сурынты Марысю). А вось і Марыся сінявока!..

Сурынга. Ну, чаго-ж ты засаромілася, як чырвоная калінка?..

Аканом. Сумленная, паночку!..

Сурынга. Пад вянцом стаяла?

Марыся. Стаяла!

Сурынга. З кім?

Марыся. З Ігнатам!

Сурынга. А даўно ты знаёма з ім?

Марыся. Разам гадаваліся!

Сурынга (*грозна тупнуўшы нагою*). Знаёма, знацца, блізка з ім?! (*Марыся спалохалася і ня можа адказаць*).

Аканом. Яна з ім спатыкалася, паночку, толькі ўдзень! Мая ў тым парука!..

Гарбарын. Чаго тут байкі баяць! Вызначай хутчэй каму якую!..

Трызна. Па-мне давай сюды люблю!..

Сурынга. Вось гэтыя для вас, Марыся-ж для мяне!.. (*Дзяўчаты кінуліся на калені з плачам: Паночку, пашкадуйце!*). Дарэмна просіце! У вашай хаце ня будзе весялей ад нас! Усё ў нас тут ёсьць: музыкі, гарэлка, за свата аканом...

Трызна. А я жаніх!..

Сурынга. Ты, аканоме, сват!

Аканом. Абы загад—сабакам брахаць пачну!..

Гарбарын. А ну, загаўкай! (*Аканом чакае загаду пана*).

Сурынга. Ну, што-ж! (*Аканом брэша, як сабака, яны рагочуць, дзяўчаты плачуць. Потым Сурынга ўзяў ручнік, падазваў аканому*). Хадзі, сюды! Ты будзеш у нас за свата! (*Аканом стаў перад ім на каленкі, ён завязаў яму ручнік, штурхануў нагою, аканом паваліўся*).

Трызна. Вясельны карнавал!

Сурынта. Стол накрыць і маладзіц да-п'яна
напаіць!

Трызна. Тут маладосьць живе!

Гарбарын. І радасьць, і вясельле!..

Сурынта. Музыкі! Грайце! (*Музыкі, апрача
Супрона, граюць польку*).

Трызна (*вылезшы з-за стала*). Сьлёзы прэч!
(*Пачынае скакаць, а пасья схапіўся за нагу і сеў*).

Сурынта (*да музыкаў*). Грайце вясёлюю! Ты,
акансм, скачы! (*Музыкі граюць, дзяўчаты плачуць,
аканэм скача*). Часьцей, часьцей! У прысядкі! (*Акан-
нем пайшоў у прысядкі*). Казой, казой! (*Аканом
стэў ракам, Сурынта сеў на яго, аканом яго возіць*).
А стары-ж музыка чаму ня грае? (*Кажэ гэта, се-
дзячы на аканоме*).

Супрон (*гнеўна*). Рука мая адсохні, калі па-
слухаю цябе! Дзіця маё тут пралівае сьлёзы, а ты
загадваеш, каб я іграў!.. Пракляцьце на цябе!.. Пярун
забі цябе!..

Сурынта. Ды як ты сьмеў?!.

Супрон. Ня страшна твая кара, ня страшна мне
і сьмерць!.. Скажу я табе праўду ў вочы!.. Ты—вы-
радак з людзей, ты ваўкалак!.. Я праклінаю!..

Сурынта (*кінуўся да сьцяны, схапіў пістоль*).
Заб'ю сабаку! (*Але стрымаўся*).

Марыся (*кінулася да бацькі, заслانیла сабою
яго*). Лепш я памру!

Супрон. Дзеткі, ня застуй лепш мяне ад ду-
шагуба!..

Сурынта. Н-не, гэтага замала! Аканом, кліч сюды мне гайдукоў! (Аканом дабег толькі да дзвярэй).

Убег Янук.

Янук. Я тут!..

Сурынта. Забраць старога і пасадзіць на кол!.. (Янук з аканомам выводзяць Супрона).

Супрон. Будзь, пракляты, душагуб! Ты кары ня мінеш! (Вывелі).

Гарбарын. Зьнявага роду слаўнага!

Трызна. Герба шляхецкага!

Сурынта. О, ты, мара праклятая!.. Я пакажу, як абражаць мяне! (Адшыоў у бок, пістоль паклаў на крэсла).

Трызна. Устрывожыў, парушыў наш спакой!..

Сурынта. Падлогі толькі не хацеў запляміць кроўю гада гэтага! Плач, ня плач, а ты ўжо Марыська, бацькі ня ўбачыш! (Дзяўчаткі плачуць).

Уваходзіць аканом.

Аканом. Вялікі пане, сюды ідзе старая нянька!

Сурынта. Ня пушчаць! (Аканом пабег назад).

Гарбарын. Пашто старая баба нам...

Трызна. Раз маладая ёсьць у нас!..

Сурынта. Пакіньце скігітаць, дзяўчаткі!.. А музыкі чаго змоўклі?! Што? Мо' суд не спадабаўся панскі?!.

1 музыка. Ды мы нічога! Разважаем, як людзі брэшуць!..

Сурынга. А што яны брахалі?

Трызна. Браток дай спосаб мне ўспомніць ма-
ладосьць! Хутчэй вызнач мне дзяўчыну!..

Гарбарын. Мінтрэжыцца ўся мая істота!..

Сурынга. Хвілінку пачакайце!.. *(Да музыкаў)*.
Што-ж брахалі?

1 музыка. Ля царквы сёння казалі людзі,
што быццам-бы той Віцька-парабак за атамана ў гай-
дамакаў!

Трызна. Царыца неба, што я чую?!

Гарбарын. Гэта навіна!..

Сурынга. А што яшчэ?..

1 музыка. Войска нібыта ў яго і ня злі-
чыць!..

Трызна. Да іх маіх падданных 28 уцякло!

Гарбарын. А маіх 35!

Сурынга. А раней казалі людзі, быццам-бы
ён акалеў і косці дзікія зьвяры па сьвеце раз-
неслі?..

1 музыка. А мо' і так!..

Гарбарын. Мяне ўжо і непакоіць!.. Ня так
даўно маёнтак пана Сьвіды з дымам паляцеў! На-
пэўна ад рукі яго!..

Трызна. Вечны пакой, і пан Замойскі лёг ад
яго рукі!

Сурынга. Зараз будзем ведаць! Музыкі, вый-
дзіце, паклічце аканома! *(Музыкі выйшлі)*.

Трызна. Вось табе і парабак!

Гарбарын. У, злыдзень!..

Убязе аканом.

Сурынта. Ты што, руды сабака, устрывожаны?

Аканом. Ды з мужыкамі, значыць, ваяваў!..

Трызна. Чулі, ужо—чулі!

Сурынта. Скажы, якія весткі ёсьць пра Віцьку-парабка?

Аканом. Ужо ніякіх! Віцька галавою налажыў, ад чумы памёр!..

Гарбарын. Самая найлепшая для гада сьмерць!..

Сурынта. Гэта няпэўныя весткі!

Аканом. А чаму, вялікі пане, запыталі?

Сурынта. Кажуць, ён у гайдамакаў!

Аканом. Быў, а цяпер на тым сьвеце!

Трызна. Вось гэта весткі!..

Сурынта. Ня зусім, кажу, пэўныя!..

Гарбарын. А калі і так, ды больш увагі на сваю старожу!..

Сурынта (да аканома). Зараз-жа бяжы да майго дзорцы і скажы, уланы каб былі на месцы і коні ў даглядзе!..

Аканом. Усё, панок, на месцы, але-ж той Віцька на тым сьвеце! (Пабег).

Сурынта. Перасьцярога быць павінна!

Трызна. Табе трэба ў караля гармату папрасіць!

Гарбарын. Ды кароль не пашкадуе яму і дзьве гарматы!

Сурынта. Ёсьць у мяне свае ўланы ўдалыя: людзі надзейныя, коні ліхія, самапалы...

Трызна. Ну, дык за пана Сурынты моц!..

Гарбарын. А я... (устаў) за караля і тыя гарматы, якія ахвяруе ён табе! Віват!

Усе. Віват!

Сурынта. Усё ішло так добра, а вось гэты хам папсуў мне ўвесь настрой!

Трызна. А я ў настрой! (Вылез з-за стала). Давай хутчэй дзяўчыну!..

Сурынта. Ну, вось гэта табе! (Падводзіць адну). А гэта пану! (Падводзіць другую). А Марыся—мне! (Схапіў яе на рукі, але ў гэты момант грывнуў стрэл. Сурынта выпусціў Марысю).

Трызна (са страху). Гром!

Гарбарын. Гармата! (Сурынта кінуўся да акна. Кася пад акном).

Кася. Вялікі пане, Віцька з бандай тут! (Схавалася).

Убіае Віцька. Ён апрануты казакам, узброены. Стрэліў у Сурынту, той паваліўся¹⁾. Дзяўчаты кінуліся з крыкам да Віцькі. З усіх бакоў з'явіліся казакі, татарыны з булавою, з імі Агата і Супрон.

Віцька. Дзяўчаты, вы вольны! (Да казакоў). Няхай ідуць дадому! (Дзяўчаты выйшлі).

Трызна. Дзяўчаткі, пачакайце і мяне!

Гарбарын. І мяне!

Віцька (грозна). Назад!

Трызна. Пане эсауле!

¹⁾ Заўвагі да п'яноўкі. Сурынта ў той момант, як павінен убегчы Віцька, павінен чырвоным грывам зрабіць сабе шрам на ілбе і закрыць яго рукой і, як толькі Віцька стрэліць, лоб адкрыць. Грыв павінен быць прыгатаваны на сталі.

Гарбарын. Пане палкоўніку!

Віцька. Забраць! (Казакі вывелі Трызну і Гарбарына).

Сурынта (пачаў уставаць. Супрон стаіць над ім). Што са мною? Хто тут гэта?

Віцька. Я!.. Віцька!..

Сурынта (устаючы). Ты як пасьмеў?! (Ханіў пістоль, які ляжаў на крэсле, але Супрон адабраў і трымае Сурынту за рукі).

Татарын (замахнуўся на яго булавою). На кратаялы, гарбыр сакыр!

Віцька (да татарына). Стой! (Той плюнуў і застанавіўся). (Да Супрона). Дай сюды пістоль! (Той аддаў). Няхай застанецца на памяць!

Казак прывёў аканома. Ён амаль яго ўнёс, трымаючы за карак, са словамі: Вось ён!

Аканом. А, родненькія мае, хто гэта?

Віцька. Не пазнаў?

Аканом. Віценька!.. З радасьці не пазнаў!..

Віцька. Ну, як здароў?

Аканом. Дзякую!.. Здароў!.. (Віцька стукнуў яго па плячы. Аканом аж прысеў). Ой, як ты нязграбна пасадзіў!.. (Седзячы).

Віцька. Што, не папанску?.. Уставай!

Аканом. Дзякую!.. Я пасяджу: за дзень нагунаўся, ногі баляць!..

Віцька (узяў яго за карак і паставіў на ногі). Уставай!

Аканом. Устаў!

Віцька. Што табе сьцюдзёна, што зубы ляскаюць?

Аканом. З вялікай радасьці, што цябе пабачыў!.. Як ты лоўка да нас зьявіўся, што ніхто цябе раней і не заўважыў!..

Віцька. Ты што гэта, сват?

Аканом. А так!.. Паны нашы жаніцца зьбіраліся, дык мяне за свата абралі!.. Але ты ім перашкодзіў!..

Віцька. Цяпер іх вяроўка пажэніць!.. Агата дзе?

Аканом (*уздыхнуўшы*). Вечны пакой!.. Ад чумы памёрла!..

Агата ўвайшла, узяўшы яю за карак.

Аканом. І яна тут!.. Выбачай, Агатка!.. Гэта, мусіць, сястра твая памёрла!..

Агата. А ты рад быў-бы маёй сьмерці?

Аканом. Плакаў-бы, як горкае дзіця!.. Я гэтакі: возьме за сэрца жаль, сьлёзы ракою!..

Віцька. Ну, годзе, руды сабака!..

Аканом. Руды, руды!..

Віцька. Запражы лепшых пару коняў і адвядзі нас у лес!..

Аканом (*на бок*). Прапаў!.. А дазвол у пана ты пытаўся?

Віцька. Ад слова, а то...

Аканом. Іду, іду! А што закладаць—брычку ці каптуру на пасах?

Віцька. Для нас—што лепшае, а для твайго пана—драбінкі, на якіх гной возяць!..

Аканом. Зразумеў!

Віцька. Язык моцна трымай, а то лоб трэсьне!..

Аканом. Чаму не, як гакнеш, дык адразу!.. У пана, нашто ўжо чэрап моцны, і то падаўся!.. Можна?..

Віцька. Двое за ім, каб ня ўцёк! (Аканом з гайдамакамі выйшаў). Ну, вяльможны пане, адгулялі вяселье, а цяпер паедзем да гайдамакаў!.. Коні ўжо гатовы!..

Агата. Няхай скажа, дзе Кася!..

Віцька. Кася дзе?.. Вольная? (Сурынта адварнуўся моўчкі).

Агата. Зразумеў!

Віцька. Мы прыйшлі забраць Касю!..

Сурынта (гнеўна). Што?! Скажэце сьмерць прыняць, прыму, а яе не аддам!

Віцька. Во, чула!

Віцька (да казакаў). Адшукаць зараз-жа Касю і прывесьці сюды!.. (Агата пайшла).

Сурынта. А я не дазволю!..

Віцька. Пытацца буду! (Да казакоў). Вядзеце яго!..

Супрон. Дазволь, браце, я яго падніму!.. А ну, вяльможны пане! (Узяў Сурынту за карак; яму яшчэ дапамог казак).

Віцька. Чырвонага пеўня сюды! (За сцэнаю ўзьнімаецца шум).

Віцька (да вакна). Хлопцы, што такое?

Татарын (праз вакно). Уланы панавы наско-
чылі!.. (Віцька толькі-што хацеў уцячы праз вакно,
як убег улан з шабляй. Пачынаецца бойка, улан па-
дае забітым. Убягае другі, Віцька злажыўся ў яго
з пісталета, стрэліў і забіў. Сам уцёк, чуваць голас,
крыкі, звон і г. д.).

ЗАСЛОНА

ДЗЕЯ ТРЭЦЯЯ

Вечар. Гайдамацкі лес. Гарыць вогнішча, кругом казакі, пяюць песьню і п'юць. Зьлева ад публікі ляжыць калода, засланая дываном.

I казак (*перавязвае свайму таварышу рану на галаве*). Ды сядзі ты спакойна, чортава скура—вузла завязаць не магу!..

II казак. А ты хутчэй завязвай, гуляе, быццам з цацкаю!..

III казак. Шануй, браце, галаву!.. Гэту скінуць, другая ня вырасьце!

II казак. Бач, пакуль-што засталася!..

I казак. І ёмка-ж цябе ўлан пагладзіў—часыць косьці нават сьцяў!..

II казак. Паквіталіся!

IV казак. Добра паквіталіся: ён галаву пагладзіў, а ты яго так-такі напалам!.. Зухавы з цябе баец!..

II казак. Ня гладзь—ня люблю!..

III казак. Атаман ідзе!..

Прышоў Віцька, з ім татарын.

Віцька. Здаровы, браты! (*Адказалі*). Ну, што, ужо адчапілі?

І казак. Давай загад, зноў пойдзем гуляць!..

ІІІ казак. Ня гуляць, а Агату трэба адшукаць!..
Нябось, уланы захапілі!.. Да сёння так і няма!..

Віцька. Не клапаціся пра Агату!.. Весткі ёсьць:
сягоньня ці заўтра вернецца!..

ІІІ казак. Ой, рызыка вялікая бабе даручаць
справы выведаў!..

Віцька. Баба хітрэй ад чорта!

І казак. Нездарма кажуць, дзе чорт ня возьме,
баба справіцца!..

Віцька (да татарына). Кучум! Скажы там вар-
тавым, каб прывялі нам на допыт панскага слугу!
(Татарын пайшоў).

ІІ казак. Пашто яго яшчэ пытаць!.. Скажы Ку-
чуму—ён адразу-ж адашле душу сабакі ў рай!

Віцька. На ўсё свой час!

І казак. Раней паслухаем, аб чым забрэша
рыжы цюцька!..

ІV казак. Ну вось ён!

Прышлі татарын і аканом са зьвязанымі рукамі.

Віцька. Давай сюды!.. Паслухаем, што добрага
раскажа слуга верны пана Сурынты!..

Аканом. Каб ён так дыхаў, як я яму быў верны!

Віцька. Разьвязаць!

Аканом (як разьвязалі). Пану атаману і ўсяму
вольнаму кругу добрага здаровейка!

І казак. Руку! (Аканом сунуўся быў падаць
руку, але казак узяў яго за карк і адвёў. Агульны
рогат).

Віцька. Ну, верны служба, давядзі нам, як пантвой жаніўся!

Аканом. А каб яго вяроўка ажаніла!.. Ад гэтае жаніцьбы ў мяне бакі баляць!.. Ці жартачкі! Узьбіўся на гарбель вось гэтакі бугай!..

Віцька. А хто ўланаў панскіх папярэдзіў?

Аканом. Гэта вы ўжо самі, браткі, вінны!.. Неасьцярожна нехта стрэліў, як увайшлі—завіруха і ўзьнялася!..

Віцька. А ты дзорцу не шапнуў на вуха?

Аканом. Ды каб прыун мяне забіў, што не!.. Я рады быў вам!.. *(Усе рагочуць; аканом таксама сьмяецца, глядзячы на іх).*

Віцька. А ты чаго рагочаш?

Аканом. Памагаю ў сіле, каб весялей было!..

І казак. Кучум! Дай яму паміж лапатак! *(Татарын, выцягнуўшы нож, падыходзіць да аканом).*

Віцька. Гэп! *(Татарын спыніўся).*

Аканом. Пане атаман! Ці я, ці ён павінны адыйсьці ў бок! Баюся я твайго Кучума!

Віцька. Чаго баяцца?..

Аканом. Калі не па-шляхецу выглядае, а быццам чорт які! *(Усе рагочуць).*

І казак. Кучум, ты чуеш?.. Цябе ён зьневажае!.. *(Татарын забурчэў, плюнуў і адышоў у бок. Усе рагочуць).*

Аканом. Пане атамане, дазвольце мне з вялікай просьбаю зьвярнуцца!

І казак. Нябось, дахаты адпусьціць?

А каном. Якраз наадварот! Хачу я тут застацца, у лесе, з вамі! (*Усе рагочуць*). А пра маю адвагу пытацца шмат ня трэба, атаман напэўна памятае!..

Віцька. Памятаю!

А каном. Я-ж адзін з грамадой парабкоў спраўляўся! (*Усе рагочуць*). Застануся ў войску вашым, тады, як сокал той наперад! Ну, тады трымайцеся, пань!..

Віцька. А нябось, пана свайго ўбачыў—на каменкі перад ім!

А каном. Гэтаму ня быць!

Віцька. А пан, нябось, рыхтуе зноў сваю старожу!..

А каном. Не да таго цяпер, бо галаву расквасілі, ледзь дыша!..

Віцька. А цікава ведаць, як яго здароўе..

А каном. Калі вам трэба ведаць, я скокну, разьнюхаю, і сюды назад!.. (*Усе рагочуць*).

І казак. Жартуеш?

А каном. Якія жарты!.. Праз два-тры дні адказ прыімчу!..

І казак. Не брашы, ніхто табе ня верыць!

А каном. Воля ваша! Ну, як-жа будзе, бацька атаман—прымеце ў войска?.. Зрабеце ласку! Я буду бога век маліць за гэта! (*Усе рагочуць*).

Віцька. З гэтым пачакаю! (*Да татарына*). Прывядзі сюды паноў палонных! (*Татарын пайшоў*).

А каном. Дазвольце, бацька атаман, тут ня быць, калі сюды іх прывядуць! (*З агідаю*). Я з імі спатыкацца нават не жадаю!..

Віцька. Тут павінен быць!

Аканом. Ну, што-ж, няхай паны даруюць, але мая сустрэча з імі будзе жорсткая!.. Ого!.. (Татарын прывёў Трызну і Гарбарына, яны амаль разьдзетыя, у лапцях).

Віцька. Разьвязаць! (Казак пачаў разьвязаць рукі Гарбарыну).

Аканом (да Трызчы). А я, паночку, вас!.. Можна, пане атамане?..

Віцька. Услужы па старой прыязні!..

Аканом (калі пачаў разьвязаць вяроўку, казакі ня бачаць; яны гамоняць між сабою). Але-ж завязалі! Каб ім было пуста!.. Аж пальчыкі ў пана пацінелі!.. (Глянуў, што ніхто ня бачыць, пацалаваў руку пану). Выбачце ім, пане!.. Людзі нешляхетныя, вядома, мужыкі!.. Ну вось! (Да Віцькі, які на яго глянуў). А вяровачку куды?

Віцька. Патрымай у руках!

Аканом. А, здагадаўся! (Робіць гест, што пана трэба будзе павесіць).

Віцька. Вяльможныя паны, на вольнай тут зямлі, перад тварам людзей вольных, папытаю вас, і вы павінны мне адказаць! (Да Трызны). Колькі вам гадоў?

Трызна. Лічу я непатрэбным адказваць!

Аканом. Пане Трызна, што вы робіце, хіба не бачыце? (Паказвае вяроўку).

Віцька. 65—ёсьць?

Аканом. 3 гакам!

Віцька. Жанаты?

А каном. Пан Трызна нежанаты, ды пашто яму было жаніцца, калі сябры жанатыя!

I казак. Курыны жарабец!

II казак. Дзяркач пацёрты!

III казак. Нос—што прасьніца!

А каном. Фамілійны нос!

Віцька. Ногі ў магіле, а што намысьліўся!..
Гвалт учыніць над бяспраўнымі дзяўчатамі!

А каном. Пан Трызна нічога ня чыніў!

Трызна (*у гневе*). Годзе! Я не дазволю, камяне, патомка роду слаўнага, пыталі людзі дзікія!.. Я ведаю, хто вы і не чакаю вашай ласкі!.. Сягоньня—ваша сьвята, дзікая арда!.. Рабеце, што хочаце са мною!..

Гарбарын. Разбойнікі!.. (*Падняўся агульны гоман*).

I казак. Кінуць у Дняпро!

II казак. Спаліць на вогнішчы!

III казак. Кучуму даць у рукі!

Віцька. Чакайце, грамада! (*Усе сьціхлі*). Пастанова быць павінна ваша!

Усе. Павесіць!

Віцька. Вешайце! (*Усе з гоманам павялі паноў, II казак—застаўся*).

А каном (*усьлед*). Пане Трызна! Ня сумуйце: вам і на тым сьвеце будзе добра!.. Калі ласка вярочку! (*Кінуў вярочку*).

Віцька (*усьлед да грамады*). На пяць хвілін чакайце!

А каном. Чуеце, што кажуць, пяць хвілін чакаць!.. Я ўжо здагадаўся!..

І казак. А калі такі здагадлівы, хадзі, сабачы сын, за мною! (*Цягне аканом*). Я цябе павешу!..

А каном (*упіраючыся*). Стой! стой! Куды?.. Але-ж чакай!.. Бацька атаман, што гэта за жарты?!.

Віцька. Гэтага пакінуць!

І казак. Ды на ліха ён патрэбен! (*Кінуў*).

А каном. Ой, якія нешляхетныя людзі!.. Як живу—ня бачыў!..

Віцька. Увага!

А каном (*падцягнуў штаны*). Увага!

Віцька. Цябе, калі пакажаш нам сваю адвагу, ад шыбеніцы мы пазбавім!

А каном. Кажы якую?

Віцька. А вось паслухай!

А каном. А? Я троху здагадаўся!

Віцька. Ты павінен зараз-жа павесіць Трызну і Гарбарына! Ну, што ты скажаш?

А каном. А што казаць!.. Дайце мне дарогу—я ўсіх паноў зьвяду, як вавёрак!..

І казак. А потым я ўжо цябе павешу!

А каном. Ого, які ты сьмелы! Плытка, брат, плаваеш, бруха відаць! (*Казак замахнуўся*). Ты ў мяне глядзі, а то я калі дзьмухну!.. (*Казак сьмяецца*). Вось тады пасьмяешся!..

Віцька. Ітак, справа за табсю!.. Марш!..

А каном (*на казака прыказваючы*). За мною! (*Казак, адыходзячы за аканомам, сьмяецца*).

Прышла Агата.

Віцька. Агата, ты?!

Агата. Толькі-што з дарогі!

Віцька. Ну, хваліся, аб чым даведалася?

Агата. Была амаль-што ў Сурынты ў палацы!..

Віцька. Пралезла?

Агата. Пралезла! Сурынта хворы, што пакалечылі тады. Кругом палацаў панскіх гарматы на курганох стаяць, дазор уланаў павялічаны...

Віцька. А што яшчэ?

Агата. З прычыны паскай занядугі, уланы над сабою рукі ня чуюць!.. Пюць, гуляюць і часта ля гармат жывой душы няма!..

Віцька. А што з Касяй?

Агата. Забраў і жыве, як з жонкай!

Віцька. Яна-ж?..

Агата. І плача, і сумуе!.. Хоча ўцякаць, аднак шляхі спынены! (Віцька задумаўся).

Агата. Віця, ня тужы!.. На ўсіх і сэрца будзе мала!..

Віцька. Не шкадуй мяне, Агата, не разумееш!

Агата. Віця, любы мой, я разумею!.. Горкую я навіну табе прынесла!..

Віцька. Лепшай я і не чакаў!

Агата. А скажы мне, Віця, ці рад-бы ты быў, калі-б я з сабою Касю прывяла?!

Віцька. Вырваць яе стуль ня так-та лёгка!..

Агата: Віця, скажы, ты любіш Касю?

Віцька. Агата, люблю я волю, вас усіх люблю!.. Для гэтага жыву... Не ўспамінай, Агата, радасьць

для мене, што ты вярнулася! (Хвалюецца, але гэта скрывае; сеў. Агата стаіць і пільна глядзіць на яго).

Віцька (устаў, бо ўбачыў, што аканом ідзе).
Агата! Схавайся на хвілінку! Аканом сюды ідзе!
(Агата схавалася).

Прышоў аканом. (Выцірае хусткай рукі).

Віцька. Ну што?

Аканом. Вісяць ужо зграбненька!

Віцька. Туды і дарога!..

Аканом. Аман!.. Цяпер давай мне, брат, казацкія прылады: я—твой! (Гаворыць гэта з гонарам).

Віцька (дае пістоль). Вось табе і зброя!.. (Аканом уважна разглядае пісталет).

Віцька. Пазнаў?

Аканом. Як-жа ня прызнаць! Гэта-ж гана нашага, Сурынты!

Віцька. Так, яго!

Аканом. Тады на ліха ён мне?

Віцька. Ты з гэтага пісталета павінен забіць пана Сурынту!

Аканом. Прамахнуся... ня траплю!..

Віцька. І вось, калі ты мне паабяцаеш выканаць учынак гэты, тады цябе я выпущу на волю!.. Але-ж з умоваю, што вернешся сюды назад... Зразумеў?

Аканом. Абы мне бог памог! Як палажу яго на месцы, сюды тады назад!..

- Віцька (моцна). Гэй, хто там?
Аканом (пасьля паўзчы моцна). Гэй, хто там?

Прыбег II казак.

Аканом. Вы што там, сучкіны сыны, з варты саступілі?! (Казак сьмяецца). Ой, пасьмяюся я табе!..

Віцька. Завяжы яму ты вочы, выведзі на шлях і пусьці на волю!

II казак. Назусім на волю?

Аканом. А як табе здаецца?

Віцька. На дарогу!

II казак. Шкада!.. Дарэмна толькі трэці сук прыгатаваў!

Аканом. Для сябе пакінь!

II казак (замахнуўся). Ну ты, каза рудая!..

Аканом (адскочыў у бок, навёў пістоль). Но, но! Лягчэй!.. Лягчэй!..

Віцька. Ну, марш у дарогу! (Казак завязвае аканому вочы сваім поясам). Здымі з яго боты, дай лапці! (Да аканома). Скажы паном, што іх усіх чакаюць лапці!..

Аканом. А што ім лепшага?.. Скажу!..

Віцька. А праз тры дні сюды назад!

Аканом. Я і раней вярнуся! (Віцька паклікаў да сябе казака, нешта яму шэпча, аканом, адыходзячы, ціха кажа). Даў мне ты на свой чэрап стрэльбу! (Да казака). Ну, вядзі-ж! (Той навёў.

чуваць здалёк сьпеў. Віцька сеў, замысьліўся, а пасьля дае сыгнал у рог).

Віцька (моцна). Гэй, грамада, каці віно сюды! Гуляць сягоньня будзем, а заўтра ў дарогу зноў. (З песьняй прыйшлі казакі, з імі музыкі, пачалі скакаць. Раней чатыры пары скачуць казацкі танец з шаблямі, а потым стары казак танцуе ганака).

ЗАСЛОНА

ДЗЕЯ ЧАЦЬВЕРТАЯ

Дэворацыя II акту. У пакоях пана Сурынты. Уваходзіць нянька з запаленаю сьвечкаю і ставіць яе ля абраза.

Нянька *(стала на калены)*. Божа міласьцівы! Ты дараваў яму жыцьцё, вырваў з рук гайдамакаў, вярні-ж яму сілы!.. Ня дай памерці!..

Уваходзіць Кася (лянула на запаленыя сьвечкі і спалохалася)

Нянька. Чаго, дзеткі, спалохалася?..

Кася. Няня! Што—памёр?..

Нянька. Заснуў!.. Не палохайся, галубачка, па-лепшае!.. Няшчасьце абмінула, іначай цяпер жыць пачнем!.. Міласць ён табе вялікую дараваў: чалавек ты цяпер вольны!..

Кася. Ня радуе мяне ўсё гэта!

Нянька. Жывеш-жа ты цяпер не з парабкамі. *(Сказала гэта, уздыхнуўшы)*.

Кася. А з ім! *(Прыкрая паўза)*. Так, нянечка, павінна я прызнацца!.. Я жыву з ім... *(Заплакала)*.

Нянька. Чаго-ж ты плачаш, дзеткі! Няўжо-ж ты сэрцам адчуваеш нейкую трывогу?

Кася. Так, нянечка, я адчуваю, што на краю я гібелі, што скончыцца ўсё няшчасьцем! *(Плача)*.

Нянька. Ня плач! Ты-ж будзеш гаспадыняю над усімі!.. Табе апіша ўсё!..

Кася (звдзіўлена). Мне?

Нянька. Табе! Ты яму напамінаеш набожчыцу, падобна вельмі да яе! (Туліць яе да сябе). І твар, і вочкі!.. (Уздыхнула). Такая-ж самая радзімка на шчацэ!.. Дзіцятка ты маё!..(Моцна прытуліла і заплакала). Дзіцятка роднае!.. Як моцна я цябе кахаю!..

Кася (са страхам). Няечка! Чаго ты плачаш! Мне-ж страшна! (Маўней). Скажы, у чым справа!..

Нянька (стрымаўшы сьлёзы). Было гэта ў летні вечар... Праз могільнік мы ішлі... Сьпявалі саляўі і раптам завуў войк, стрэл... (Са страхам). Ах!.. Пралілася кроў! (Паўза). Не палохайся, галубка, гэта ўспамін далёкі—страшны ўспамін!..

Кася. Няечка! Тут нейкая ёсьць таямніца! А здагадацца не магу... Казалі, я падобна... Няечка, я гэта чула... Казалі парабкі, на могільніку помнік, на ім партрэт... Няня, чаму мяне так цягне на магілу пані!..

Нянька (скрываючы). Ня ведаю, галубачка, ня ведаю!..

Кася. Няечка! скажы, якая была пані? Ці ёсьць дзе вопратка яе?

Нянька. Ёсьць! 18 год я берагла... Хадзем, я пакажу табе!

Кася. Хадзем! (Пайшла ў бакоўку, а няня засталася).

Нянька. На сваіх руках яе маленькую я калыхала, а цяпер глядзець павінна на страшную памылку

і маўчаць! Бацька жыве з дачкою, ні яна, ні ён ня ведаюць! (*Пайшла ў бакоўку*).

Прышоў аканом (у падранай сьвітцы, у лапцях, пры боку нейкай старой шабля).

А каном. Пуста! А бацюхны, ледзь я дабраўся!.. Без малога два дні ішоў!.. Хоць-бы мне хутчэй пабачыць Касеньку, хачу даведацца, ці праўда, быццам-бы яна жыве ў палацах з панам!.. Нешта нічога тут няма! (*Падышоў да дзвярэй і глянуў*). А, вось дзе ён ляжыць!.. Сьпіць, а як зьмяніўся, быццам сьмерць... О! пракляты богам чалавек!.. Як ты мне агідны!.. Дзякуючы толькі мне жывеш, бо я ўланаў папярэдзіў! І адбілі,—а то-б павесілі, як Трызну і Гарбарына!.. Ужо і конікі былі гатовы, толькі, значыць, зьвязанага пана зьбіраліся ўзяць, як бах уланы!.. Ну і пайшла кадрэль!.. (*Глядзіць у дзверы*). Устаў, ідзе сюды!.. Ну, аканом, трымайся!..

Увайшоў Суринта (страшна схудалы, з павязаную галавою).

Суринта (*убачыўшы аканома*). Ты? Скуль?

Аканом. Я, верны ваш слуга!..

Суринта. Пусьцілі?

Аканом. Пытаўся я ў іх!.. Уцёк!.. Дазвольце сесьці, з дарогі баляць ногі!..

Суринта. Сядай!.. Кажы!..

Аканом. Прывезьлі гайдамакі нас у лес і кінулі ў яму. Паноў Гарбарына і Трызну нараніцу забралі, а мяне пакінулі. Ноч, неба ў зорках... Што рабіць?.. Дай, думаю, спрабую шчасьця!.. Палезу! На-

пнуўся раз-другі і вылез!.. Паўзу на бруху, як ву-
жака, у іхны стан. Нарэшце, бачу—вартавы іх сьпіць,
г'яны, п'яны, а ночка цёмная... Пры ім вось гэта шабля...
Я спрытна яе выцяг... (*хацеў быў выцягнуць, рвануў*
раз, другі, заіржавела), і вартавы, як сноп, упаў..

Сурынта. Забіў?..

Аканом. Адразу!.. Тады паўзу далей і бачу
Віцька п'яны, як пень, ляжыць...

Сурынта. Віцька?

Сурынта. Ну і што-ж?

Аканом. Але, ён!..

Аканом. Гэх, думаю сабе, папаўся!.. Толькі ха-
цеў па горлу шахнуць, аж бачу пры баку пістоль пана
Сурынты, той самы, што заграбіў ён у вас...

Сурынта. Але! Пістоль мой ён узяў!..

Аканом. Гэх ты, паганец!.. Выцягнуў з-за пояса
ў Віцькі я пістоль, і толькі хацеў гакнуць, аж бачу...
Не палохайцеся толькі!.. Вісяць на дрэве, пакой ім
вечны, пан Гарбарын і Трызна...

Сурынта (*са страхам*). Павесілі?

Аканом. Галавою ўніз!

Сурынта. Што далей?

Аканом. Укленчыў я перад панамі, за душы іх
шапнуў малітву, узьвёў я курок і бах у патыліцу...

Сурынта. Каму?..

Аканом. Віцьку!..

Сурынта. Забіў?..

Аканом. Як зайца-шарака, ані скрануўся!..

Сурынта. І гэта праўда?

А каном. Як жыву, ня лгаў!.. Вось і довад! (*Дае пістоль*). Ваш?

Сурынта. Здаецца, мой!

А каном. Не здаецца, а ваш! Панюхайце вы рулю—яшчэ і порахам сьмярдзіць! (*Паўза*). Ну, што на гэта скажаце? (*Пістоль трымае ў руках*).

Сурынта. Я скажу, што ты нявіданы ў гісторыі герой!..

А каном. Я вам даўно казаў, што я—не абы-хто!..

Сурынта. А як-жа банда іх?

А каном. Якая банда... без правадыра!..

Сурынта. Зразумела! Вялікую нагароду атрымаеш!

А каном. Захвотаю прыму!..

Сурынта. Узнагарода будзе, а пакуль-што заўтра бярыся за парабкоў!.. Я хворы, ты справу павядзеш!..

А каном. Згода! А зьмен у нас няма ніякіх?.. Парабкі ўсе тья самыя?..

Сурынта. Апроч аднэй, ну, тэй... яе ты ведаеш... ну, парабчанкі Касі... Ёй даравана мною воля!.. Яна жыве вось тут (*паўза*), са мною!.. Ты пасядзі хвілінку тут, а я загад аддам сакратару, каб напісаў паперу каралю... (*Пайшоў*).

А каном. Вось табе і на!.. Значыць, запрадалася!.. Дарэмна і сьпяшаўся!.. Але нічога, вальможны пан Сурынта! Ты вырваў яе з рук маіх, я-ж вырву з рук тваіх!..

Уваходзіць Кася, (апанутая ў вопраткі жонкі Сурынты).

А каном (*звдзіўлена*). Сьвят, сьвят!.. Царыца неба!.. Гэта хто?..

К а с я. Гэта-ж я! Хіба-ж вы не пазналі?

А каном. Каб сонца яснага ня бачыў, як не пазнаў!.. Мне здалося—пані з таго сьвету!..

К а с я. Вы што, уцяклі ад іх?

А каном. Як бачыце—уцёк!

К а с я. Даўно вас ня было!..

А каном. Праз Віцьку, калом яму зямля!

К а с я. Як?

А каном. А так, Віцька цяпер на тым сьвеце ракаў ловіць!

К а с я. Што значыць?

А каном. Забілі!.. Вось гэтай цацкай. (*Паказвае пістоль*). Я забіў!

К а с я. Які адважны сталі?!.

А каном. Толькі-што ад іх!.. Зрабіў там сваю справу... Пакарміў я Віцьку гарохам алавяным і назад...

К а с я. Ой, нешта тут ня так!..

А каном. Ня верыце, хадзем да іх у стан!

К а с я. Згода!.. Хадзем!..

А каном. О, не! Туды зьявіцца зараз не выпадае!.. Там страшэнны перапуд, я шмат людзей перастраляў, зламаўся мой пістольчык!..

К а с я. Ага, спалохаўся!..

А каном. Я непалахлівы!

К а с я. А вось пабачым зараз! (*Хітра*). Вы да Сурынты?

А каном. Праўду кажучы, на вас прыйшоў я глянуць!..

К а с я. Адкуль-жа вядома, што я тут?

А каном. Я сэрцам чуў!

К а с я. Якое чулае ў вас сэрца!

А каном. Штоноч у сьне вас бачыў!.. Толькі і чакаў тае шчасьлівае хвіліны, як вас пабачу ў сьне!..

К а с я. Ды што вы?

А каном. Так, так! Калі гляджу на вас—здаецца мне, гляджу на каласістае жыта, адкуль выглядаюць блакітныя васількі!.. То-ж вашы вочкі!..

К а с я. Ой, як вы складна мовіце!

А каном. Гатоў я салавейкам засьпяваць!

К а с я. Ну, засьпявайце!..

А каном. Баюся, пан яшчэ пачуе!

К а с я. Ды не пачуе!

А каном. Голас у мяне, што ў салаўя!.. Як зацягну... але баюся пана...

К а с я (*хітра*). Значыць, вам Сурынта страшны?

А каном. Ну, вядома, бо пан!..

К а с я (*хітра*). А Віцька?

А каном. Мерцьвякі ня страшныя!

К а с я (*стоячы ля акна, дзіка крыкнула*). Ах!

А каном. Што з вамі?

К а с я. Віцька тут! (*Аканом са страху паваліўся*).

К а с я (*тупаючы нагамі, крычыць*). Сюды зноў ідзе... З калом вялікім... (*Аканом, паўзучы, уцякае і крычыць: Уланы! уланы!*).

К а с я (*сьмяючыся*). Ну і адважны... Налгаў, налгаў, і мысьліў, што паверу. (*Пайшла ўсьлед за ім*).

Увайшла нянька.

Нянька. Як кропля вады—маці!.. Што будзе, калі ён яе спаткае—бядзі!..

Убягае парабок Пракоп.

Пракоп (*устрывожана*). Нянечка! Толькі я ўзышоў на ганак, аж бачу..

Нянька. Каго?

Пракоп. Паню... з таго сьвету!..

Увайшла Кася.

Пракоп (*глядзіць на Касю, хрысьціцца*). Вось... пані... былая наша! (*Выбег*).

Кася (*са страхам*). Нянечка! Што гэта значыць? Хто-ж я? (*Прытулілася са страхам да яе*).

Увайшоў Сурынта.

Сурынта (*з жахам моцна крыкнуў*). Рузя!

Кася (*дзіка крыкнуўшы*). Мама! (*Павалілася*).

Сурынта (*стоячы пры крэсьле*). Нянька, хто-ж яна?

Сурынта захістаўся і сеў.

ЗАСЛОНА.

ДЗЕЯ ПЯТАЯ

Тая-ж самая дэкарацыя. Ноч. На сцэне цёмна, адна сьвечка гарыць пры вобразе. Чуваць, як сьпявае хор царкоўную песню граюць арганы. Гадзіннік б'е 12. *(З пад стала вылазіць аканом).*

Нянька. Дачка пана!

Аканом *(крадучыся, выйшаў на сярэдзіну пакою, азірнуўся)*. Моляцца!.. Сурынта дажывае свае дні!.. У бога ласку вымаліць ён хоча!.. Н-не, мой даражэнькі!.. Усё рушыцца, усё ляціць у бяздоньне!.. Яшчэ адна патуга і на пасадзе панскім будзе пуста!.. Каторую ўжо ноч ня сплю, чакаю яго сьмерці!.. *(Становіцца на калены перад абразом)*. Божа літасьцівы, будзь ласкаў, памажы мне ў гэты цяжкі момант!.. Рукамі ўласнымі капліцу я збудую ў імя спаса!.. *(Прыслухоўваецца)*. Нехта ідзе, яна, няйначай!.. *(Кідаецца ў роспачы, шукае выхаду)*. Цяпер мая ты будзеш!.. *(Зноў пад стол схаваўся)*.

Увайшла Кася, *(апранутая ў сваю ранейшую вопратку)*.

Кася. І дзень, і хвіліну праклінаю!.. Праклінаю цябе ў тваім палацы, як вырадка людзкога!.. Няхай праклён пачуе зямля сырая!.. Хай паглыне яго і палац пракляты! О, доля, доля!.. Куды-ж ты завяла

мяне!.. Дзе цяпер мая дарога! (Упала на калены ля крэсла і ціха плача).

Увайшла нянька.

Нянька (на вобраз). Божа справядлівы!.. За што твая напасьць?! Божа, божа!..

Кася (моцна крыкнуўшы). Няпраўда!.. Няма бога!.. Я перад усім сьветам скажу, што яго няма!..

Нянька (спалохаўшыся). Кася! што ты кажаш!

Кася. Ну, няечка, якую-ж назву заслужыла я цяпер?.. Дзе-ж быў бог?! Я з родным бацькам жыла, як яго жонка!.. Дзе-ж божая была рука?! На месца сваёй маткі!..

Нянька. Ты ахвяра перад богам!.. Касенька, усё даравана табе!.. Бог літасьцівы!..

Кася. Лепш памажы мне ўцячы!

Нянька. Дзеткі, нікуды не ўцячэш!..

Кася. Тады я рукі налажу!.. (Арганы і сьпевы спыніліся).

Нянька. Дзеткі, пашануй хоць маю старасьць, застанься з намі!..

Кася. Не, толькі ўцякаць магу я!..

Нянька. А як-жа будзе з бацькам?..

Кася. Мне ўсёроўна!..

Нянька. Ён зусім хворы!.. Хто-ж зашануе і матчыну магілу?..

Кася. Не магу!.. Праклятаю перад усім сьветам стану!.. Не, толькі ўцякаць!..

Нянька. Як рассудзіць такую справу!..

К а с я. Скажи мне, нянечка, маг-ла-б ты для мяне?..

Н я н ь к а. Што, дзеткі?

К а с я. Я хачу паклон апошні аддаць матчынай магіле!.. Пойдзем разам!..

Н я н ь к а. Зараз?.. Ноччу?..

К а с я. Ня страшна! Прыйду я, прытулюся да сырой магілы... Няхай пачуе сьлёзы свайго дзіцяці!.. Я-ж у гэтым, ведаеш, не вінавата!..

Н я н ь к а. Касенька, ня трэба зараз!..

К а с я. Тады адна! (*Пайшла*).

Н я н ь к а. Касенька!.. Куды-ж ты ў гэтакую цем!
(*Пайшла за ёю*).

Увайшоў Сурынта, (зусім хворы).

Сурынта. Бясконца якая ноч!.. Страхі... прывіды... спаць не даюць мне, сіл няма змагацца... (*Сеў на крэсла, апусьціўшы галаву, пасьля вялікай паўзы*). Хто? Тут... хто?.. (*Углядаецца ў цёмны куток*). Не пазнаю!.. Хто? Парабак?.. што, засеклі?.. Хто засек?.. Я?.. Не памятаю!.. Я-ж казаў... не памятаю!.. Дай мне спакой—за тваю душу духоўнік моліцца штодня!.. О, не магу!.. (*Сеў апусьціўшы галаву*).

Ціха увайшла нянька.

Сурынта. Маліцца не магу!..

Н я н ь к а. Чаго-ж было ўставаць вам, пане!..

Сурынта (*са страхам доўга ўглядаючыся*). Няня! Ты? (*Нянька адказвае*). Пабудзь тут, нянечка, са мною: страшна... Сіл няма змагацца... прывіды

выгналі мяне адтуль, прыйшоў сюды, яны і тут!..
Вунь глянь!.. Ён... гэты парабак!...

Нянька. Нічога і нікога тут, панок, няма!..

Сурынта. Я-ж толькі-што іх голас чуў!..

Нянька. Каго?..

Сурынта. Той парабак, якога... нібы я... забіў!..

Ох, памяць, памяць... іх было шмат... Хто можа помніць усіх і ведаць?!

Нянька. Ляглі-б, паночку!..

Сурынта. Не!.. Не магу!.. Чакаю аканома...

Нянька. Ён дзесьці прапаў!.. Тры дні яго няма...

Сурынта. Ён прыдзе!.. Што абяцаў, то прынясе!.. *(Дзесь далёка павень запяў. Сурынта ўстрывожана, шэптам)*. Няня! чуеш?..

Нянька. Чаго-ж палохацца?! Гэта-ж на сяле пяюць пеўні!..

Сурынта. Няпраўда! Гэта—страхі, прывіды!.. Яны штоноч пяюць!.. састраху сэрца біцца перастала!.. Няня!.. ідзі скажы духоўніку, каб ён маліўся за мяне!.. Няхай і хор сьпявае ціха, ціха... Можа, я пад сьпеў засну, быць можа, я ня буду чуць...

Нянька. Духоўнік ужо з сіл выбіўся і сьлевакі паснулі! Хай адпачнуць: каторую ўжо ноч яны ня сьпяць!..

Сурынта. Няня! Прашу цябе—ты разбудзі духоўніка; няхай ён моліцца!.. *(Глянуў у кут)*. Во! ён зноў стаіць тут!.. *(Моцна)*. Няня! Я цябе маю... *(Яшчэ мацней)*. На ногі ўсіх маіх паданых, уланаўверных слуг!..—Я-ж не магу, мне страшна!.. Няня! выжані яго адсюль. *(Мацней)*. Ну, выжані, прашу

цябе, дзьверы яму ты адчыні!.. (Нянька адчыніла дзьверы). Ну, вось ён выйшаў... Цяперака спакойна я засну!.. Дык разбудзі-ж духоўніка!

(Сеў, апёрся аб стол, вялікая паўза. Нянька пастаяла, заламала рукі і выйшла).

Увайшла Кася (доўга глядзіць на Сурынту).

С у р ы н т а (устаў, падышоў да яе). Не праклінай мяне, дачушка!..

К а с я. Прэч ад мяне!..

С у р ы н т а. Пакідаеш?

К а с я. Пакідаю, праклінаю!..

С у р ы н т а. Кругом мяне страшэннае бяздоньне!.. Астатні дажываю дзень!.. Застанься!..

К а с я. Ні аднэй хвіліны!..

С у р ы н т а. Ты будзеш гаспадарыць над усім!.. Табе я апішу ўсё!..

К а с я. Мне нічога не патрэбна!.. Няхай люд бедны скарыстае, убогай я прыйшла, і гэткаю адыду!..

С у р ы н т а. О, зьлітуйся над сваім бацькам!..

К а с я. Усё кончана між намі! (Пайшла ў другія дзьверы).

С у р ы н т а. Адзін, як пень той у полі!.. Ні сіл, ні блізкае душы!.. Блукаў у жыцьці і не агледзеўся, як на краю пагібелі! Ну, які-ж выхад?! Слуга загінуў верны мой!.. Тры дні як ужо яго няма!.. Ён абяцаў мне прынесці атруты! (Сеў на лаву; у гэты час ціха вылез з-пад стала аканом і стаў ззаду, пан спалохаўся). Хто тут?! Хто?.. (Са страху абамлеў).

А каном (узяў ліхтар, запаліў у ім сьвечку, падышоў, з агідаю глядзіць, а потым плюнуў яму ў твар). Вялікі пане, перад вамі ваш слуга пакорны, аканом, ачнецца!..

Сурынта (ачнуўшыся). Ты вярнуўся!.. (Устаў, аканом яго падтрымлівае; Сурынта абняў яго за шыю і квапна глядзіць у твар). Ну, прынёс? (Аканом павольна паказвае бутэлекку, нічога ня кажучы).

Сурынта (паволі ўзяў бутэльку). Сягоньня мы з табою пойдзем на паляваньне!.. Будзем ганяць лісоў... Але, што я кажу, пашто ганяць іх... (запнуўся).

Аканом (хціўна). Атруцім!.. (У Сурынты задрыжэлі страшна рукі).

Аканом. Моцная, як той агонь!.. Ледзь адна капля—і сьмерць на месцы! (Апошнія словы кажа расьцяжна).

Сурынта (гледзячы ўдаль, паўтарае апошнія словы). І сьмерць на месцы! (Перамогшы сябе). Ну, аканом, будзь-жа гатоў!..

Аканом. Я гатоў! Чакаю толькі вашага загаду!..

Сурынта (паказаў рукою на дзверы). Выйдзі! (Сам адварнуўся, аканом, быццам адыходзячы да дзвярэй, зноў спрытна схавайся за стол). Іншага выхаду няма! (Нешта думае і каля сябе шукае). Чаго шукаю я?.. Ох, памяць, памяць і ты мяне пакінула!.. (Убачыў на стале паперу). Але, павінен напісаць я тастаманат! (Сеў, пачаў пісаць, дрыжаць рукі). О, што са мною?! Дрыжаць рукі... я сам не напішу... Дарэмна адпусьціў я аканома; ён-бы мне і напісаў!.. (Закрыў твар рукамі і думае, у гэты час вылез з-за стала

аканом, падышоў да дзэввярэй і скрыпнуў імі, Сурынта спалохаўся). Хто тут?

А каном. Я!

Сурынта. Якраз ты мне патрэбен!.. Сядай.. Пішы, што я скажу! (Аканом сеў).

Я, Сурынта Зыгмунд, уладар зямлі ад межаў Рыжамполю да межаў Лесаводы, уладар будовы і статкаў і здабытку, гэтым тастамантам уважняю па маёй сьмерці (моцна задржэў)... так, па маёй сьмерці... быць поўнай гаспадыняю (аканом хітра спыніўся) над ўсім рухомым і нярухомым маім добром маю падданую—Касю, Кацярыну. Ніхто ня можа перашкаджаць ёй гаспадарыць так, як яна захоча і ад сёньня вольная яна. Месяца красавіка, дня не памятаю.

А каном. Красавіка, 10-га дня—1675 году.

Сурынта (устаў, падпісаў паперу). А цяпер я прынясу пячатку! (Выйшаў у бакоўку).

Аканом (азірнуўся). Што ўжо будзе, то будзе! Альбо пан, альбо прапаў такога моманту не ўлаўлю ніколі! Альбо загіну, як сабака, альбо век буду багаты! (Чытае). Гэтым уважняю свайго аканома такога-та быць поўным гаспадаром над усім. Подпіс а пячатка зараз будзе!..

Увайшоў Сурынта.

Сурынта (паставіў пячатку, аканом влжыў тастамент, пакінуў на стале). А цяпер выйдзі і будзь гатоў... сягоньня ўночы! (Адварнуўся. Аканом зноў схваўся).

Сурынта. Усё мінула, як той сон!.. Багацьце, сіла і ўладарства!.. Сьвяціла калісь сонца мне, зьзялі зоркі, да ног падданы мне мужык хіліўся... А цяпер ужо нада мною ~~сруган~~ кружыць, весьціць сьмерць!.. Тастамант тут, а разам (дастае з-за пазухі мяшочак з грошымі) і мае дукаты!.. Жыві і карыстай, а мне ва ўзнагароду за блуднае жыцьцё — кропля атруты! (Наліў у шклянку атруты, паднёс да вуснаў, трасуцца рукі). Што, страшна, н-не, усё загінула, адна хіба адвага засталася са мною. (Выпіў). Ах!.. сэрца!.. (Апусьціўся на падлогу). Млеюць рукі, гарыць у грудзях... Што я зрабіў, я-ж, не паклікаў, не аддаў! (Паўзе да стала, бярэ грошы і тастамант, стогнучы крычыць). Кася, Кася, выйдзі!.. Апошні раз я гляну на цябе!.. (Аканом, як вужака, вылез і, крадучыся, падыходзіць да яго).

Сурынта (трымаючы ў руцэ, ледзь кажа).
Аддай вось гэта ёй!..

Аканом (вырваўшы ў Сурынты з рук). Ня ёй, а мне! (Наступіўшы нагою на пана). А, подлы ты, сабака! Жыў, як быдлё, і паміраеш, як быдлё!.. Адна кропля атруты—вось нагарода за твае ўчынкі!.. Здох?! Цяпер я на тваіх касьцях збудую сабе шчасьце! (Трымаючы ў руках, падыходзіць да абраза, як-бы хвалячыся). Усё маё!.. І грошы!.. І зямля!.. І Касенька—мая! (У гэты момант, крадучыся, увайшоў Віцька, пачуў усё, злажыўся з пісталета і стрэліў).

Віцька. І куля твая! (Аканом, як снап, валіцца).
Сабаку—сабачая і сьмерць!..

Кася (ня глядзячы на падлогу, са страхам).
Віця! Ты страляў?

Віцька. Я!

Кася (убачыўшы трупы). Ты абаіх забіў?

Віцька. Я аднаго! (На аканомы). Вось гэтага!..
пан Сурынга атруціўся!..

Кася (з жахам). Віця! Што цяпер будзе? Што?
(Глядзіць на труп бацькі).

Віцька. Шырокая дарога перад намі—увесь
белы сьвет!..

Кася. А дзе-ж яна, мая дарога?

Віцька. Са мною, любая! З усімі намі, хто зма-
гнецца з няпраўдай чорнай. Туды, дзе ёсьць прастор
і воля! Дзе няма прыгнёту!.. (Пачынае гарэць палац).

Уваходзіць з запанцам Агата (трымае паходню ў руках).

Віцька. Палі ўсё, Агата!.. Няхай агонь яскравы
на попел нішчыць месца людзкое нядолі!.. Ну, Ка-
сенька, у дарогу!..

Агата. За сьлёзы, за зьнявагу, за кроў нявольні-
каў—агнём адказ наш!.. (Віцька ўзяў на рукі Касю
і панёс. Палац гарыць).

ЗАСЛОНА.

1964 г.

162227
~~179204~~

80000003 139507